సమాలోచన

జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

సంపాదకుడు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 2　　రాజమహేంద్రవరము 1-2-1979　　సంచిక 7

—* ఈ సంచికలో *—

16—2—79 సంచికలో మాఘుని కావ్యనిర్మాణ దక్షత, చంపకమాల మొదలగునవి ఉంటాయి.

—* 1, 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును *—

చందా
సంవత్సరమునకు రు 10-00.
అర్ధసంవత్సరమునకు రు 5-50.

విడిప్రతి 50 పై.

తిక్కన - మోక్ష నిర్వచనము

- శ్రీ మోపిదేవి కృష్ణస్వామి, ఎం. ఏ.

కలలో ప్రత్యక్షమైన హరిహర నాథుడు తిక్కయజ్వకై మోడ్పు లందుకొని అతనిపై కరుణామృతమును వర్షించుచూ ముమ్ముందుగా నతని పరిపూర్ణ యోగజీవనము ప్రశంసించినాడు. భారతమును తెనుగున వినిర్మించవలె నన్న తిక్కన పవిత్ర సంకల్పమును మెచ్చుకొని కృతిపతిత్వమును అర్థించినాడు.

హరిహరనాథుని సాన్నిధ్యమునకు సరస సంభాషణమునకు తిక్కన పులకించి పరవశించినాడు. స్వామికి సాష్టాంగ నమస్కారము చేసి అంజలిఘటించి యెద నిండ నిండిన సంతోషముతో సవినయముగ నిట్లనినాడు "ప్రభూ! గొప్పదైన నీ కారుణ్య మనెడి క్షీరసాగరమున నామనస్సును నిలిపియుంచితివి చూడగానింత కన్న ఆశ్చర్యమేమున్నది. ఇంతటిస్థితిని అనుగ్రహించిన నీకు నా వాక్కునకు గౌరవము కల్గించునట్టి నిన్ను కొని యాడ్లుచేయుట యేమంత పెద్ద విశేషమా? నీ కరుణ వలన ఇట్టి పదమున నిలువబడితిని. ఇంక జన్మాంతర దుఃఖములను తొలగునట్లుగ చేసి సుఖాత్ముని చేయవలసినది" అని లాలింపబడిన బాలుడు తన కొలదిని మరచి మహాపదార్థమును వేడినట్లు హరిహరనాథుని వేడితినని అనుచున్నాడు తిక్కన. సాష్టాంగ నమస్కారమాచరించి, అంజలిఘటించి చెంత నిలచినాడు.

జన్మాంతర దుఃఖములు తొలగినచో మానవుడు సుఖాత్ముడు కాగలడని బ్రహ్మానంద స్థితి ననుభవింపగలడని ఈ సందర్భమున చెప్పబడినది. జన్మాంతర దుఃఖము అనగానేమి? ప్రతి జీవియు ప్రస్తుత జీవితమున పూర్వవాసనల ననుసరించును. తదనుగుణమౌ ప్రవర్తనమును అతని పూర్వవాసనలు పరిపాలించుచుండును

ఇంద్రియములతో కూడిన మనస్సు చిత్త మనబడును. చిత్తము పూర్వ సంస్కారముల ననుసరించి ప్రస్తుత వాతావరణములో మంచిగనో, చెడుగనో ప్రవర్తించుచుండును. ఆ ప్రవర్తన జీవిచేతులలో నుండదు. ఆ చిత్తవృత్తి చేతులలో ఈ జీవియుండును. అట్టి చిత్తవృత్తిని నిరోధించి 'తాను' నిలుచుట నే 'యోగము' అని 'పతంజలి' చెప్పినాడు "యోగశ్చిత్త వృత్తి, నిరోధః" అనికదా పతంజలి నిర్వచనము. చిత్తము వృత్తినుండి విరమింపవలె నన్నచో దైవచింతన అభ్యాసము కావలెను. ఇంద్రియ విషయముల యెడ వైరాగ్యము అభ్యాసము కావలెను. అనగా అవశ్యకతలను దాటి కోరికల పేర మనస్సు హద్దులను దాటకుండ నుండవలెను. తన నిజస్వరూపమును (దైవ స్వరూపమును) నిరంతరము గుర్తించుకొనుట అభ్యాసము చేసిన కొలది ప్రవర్తనమున హద్దులు దాటుటయందు కుతూహలము కరిగిపోయి దాటకుండుట యను వైరాగ్యము క్రమముగ అలవడును ఈ మార్గము నే పతంజలి 'అభ్యాస వైరాగ్యాభ్యాం నిరోధః'' అని సూత్రీకరించినాడు.

అట్టి అభ్యాస వైరాగ్యములచే చిత్తవృత్తి నిరోధమును పొందుచు జీవితమును పరమార్థమున కంకితము చేసి లోకహితమునకై తన స్వధర్మమును నిర్వహించుచున్న తిక్కన సోమయాజిని మెచ్చి హరిహరనాథుడు స్వప్నమున సాక్షాత్కరించినాడు. అతడు సాక్షాత్కరించుటలో అతని కారుణ్య మనెడి క్షీరసాగరమున తిక్కన చిత్తము నిలుపబడినది. అనగా మానవ ప్రయత్న మవసరము లేని దైవానుగ్రహము లభించిన దన్నమాట. అట్టి స్థితిని తన కెల్ల కాలము నిలుచునట్టి అవకాశమును ప్రసాదించ వలసిన దని పూర్వ సంస్కారములు కరగిపోగా ఇకపై పూర్తిగా నీ వాహికగా ఈ శరీరమును స్వీకరించి జగద్ధితముగ భారత రచనను జరిపింప వలసిన దని తిక్కన కోరిన కోరిక యొక్క సారాంశము.

తిక్కన కోరిన సహజమగు కోర్కను మన్నించి హరహర నాథుడు

'జనన మరణాదులైన సంసార దురిత
ములకు నగపడకుండగ దొలగు తెరువు
కను వెలుంగును నీకిచ్చితిని ..'అన్నాడు.

'జనన మరణము లనెడి సంసార దురితములకు లోను కాకుండ తప్పుకొని నిత్యానందముతో జీవించు మార్గమును కనగలిగిన వెలుగును నీకిచ్చితిని' అని అనుగ్రహించినాడు స్వామి.

ఇచ్చట జననమరణములు సంసార దురితము లనియు వానికతీతముగ నుండ గలుగుటయే మోక్ష మనియు వివరింపబడినది ఇచ్చట చెప్పబడిన జనన మరణములు రెండు విధములు. 1. శారీరకము 2. మానసికము. రెండు రకముల జననమరణములకు అతీతముగా నుండగల్గుటయే మోక్షస్థితి. ఈ రెండు రకముల జననమరణములనుగూర్చి కొంచెము వివరముగా పరిశీలింతము.

1. శారీరకము :- సామాన్యజీవులకు జనన మరణములు తప్పనిసరి అనగా వారు జన్మింపక తప్పదు పూర్వవాసనల [illegible]ణచే వారి ప్రవర్తనము నిండేన [illegible] ఆయాకర్మల ఫలముల ననుసరించి మరల

మరల జన్మించుట జరిగితీరును. అనగా వారి కర్మఫలములకు బద్ధమై వారిజన్మల పరంపర కొనసాగుచుండును. ఆ దుఃఖము లను తట్టుకొనలేక ఏదోయొక మార్గమున దైవమును సేవించుట మొదలిడుదురు. క్రమముగా దైవస్మరణలో మనస్సు యొక్క మలినములు క్షీణమై ప్రశాంతి చిక్కుట జరుగును. మనస్సుపై పూర్వ వాసనల పట్టు క్రమముగా సడలును. ఆపైని యథార్థమగు దృష్టితో విశ్వప్రేమ కలిగి జీవించుట మొదలిడిన కొలది తిక్కయజ్వ పొందినస్థితి లభింపగలదు. ఆపైని జీవితమున జగద్ధితముగా సత్కర్మాచరణము నిర్వహింపబడును. కనుక బంధ విమోచనము లభించి ముక్తస్థితి అనుభవమగును. ముక్తజీవులకు జన్మించి తీరవలెనను నిర్బంధముండదు. జన్మించుట, జన్మింపకపోవుట అనునవి ప్రకృతి వారికే వదలిపెట్టును. ఐననూ వారు తోడి జీవుల నుద్ధరించుటకై దేహముల లోనికి దిగివత్తురు. మనచే పూజింపబడు సిద్ధపురుషులు, మహానుభావులు ఈ తరగతికి చెందినవారే! కనుక జనన మరణాది సంసార దురితములకు అగపడకుండ తొలగుట యనగా జనన మరణములచే బంధింపబడక జనన మరణములకు అతీతముగ నుండి దివ్యత్వమును అనుభవించుట యని అర్థము. ఈ విధముగ జనన మరణముల ప్రభావము తమ పైపడని వారిని 'చిరంజీవులు' అని మన సంప్రదాయమున పిలుతురు.

2. మానసికము :— జనన మరణము లనగా శరీరమునకు సంబంధించిన జనన మరణములే కావు. మనస్సునకు సంబంధించిన జనన మరణములు కూడా ఉన్నవి. శరీరమునకు సంబంధించిన జనన మరణములను మనవారు సహజములుగనే భావించిరి.

'దేహినోఽస్మిన్ యథాదేహే
కౌమారం యౌవనం జరా!
తథా దేహాంతరప్రాప్తి
ర్ధీర స్తత్ర నముహ్యతి'!! (గీత 2-13)
'వాసాంసి జీర్ణాని యథా విహాయ
నవాని గృహ్ణాతి నరోఽపరాణి
తథా శరీరాణి విహాయ జీర్ణా
న్యన్యాని సంయాతి నవాని దేహీ'
(గీత 2-22)

మానవుడు బాల్యమును, యౌవనమును, ముసలితనమును (మొదలగు మార్పులను) ఎట్లనుభవించుచున్నాడో అట్లే మరియొక దేహమునుకూడా పొందుచున్నాడు. చినిగిన బట్టలను విడిచి క్రొత్తవస్త్రముల నెట్లు ధరించుచున్నాడో అట్లే చితికిన శరీరమును వదలి శిశువై మరల జన్మించుచున్నాడు. అని శ్రీకృష్ణుడు సత్యమును సులువుగ బోధపరచినాడు. మనస్సునకు సంబంధించిన జనన మరణములే సంసార దురితములు. వాటి కగపడకుండ తొలగుటయే నిజమగు మోక్షస్థితి. ఈ సందర్భమున కొద్ది వివరణము అవసరము.

సాధకుడు తన మనస్సును దైవముపై లగ్నము చేయును. కొంత సేపటిలో అతనికి తెలియకుండగనే అతని మనస్సు క్రింది లోకములలోనికి జారి (పూర్వవాసనలకు లొంగి) దుఃఖము ననుభవించును. కొంత సేపటికి అతడు గ్రహించి మరల దైవముపై మనస్సు లగ్నము చేయును. మరల కొంత సేపటికి ఎప్పటివలె మనస్సు జారిపోవుచుండును. దైవముపై లగ్నము చేయబడినప్పుడు మనస్సు దైవమునందు జన్మించుచున్నది. పూర్వవాసనలోనికి జారిపోయినప్పుడు దైవమునుండి మరణము ననుభవించుచున్నది. ఈవిధముగ మనస్సు జననమునుండి మరణమునకు మరల మరల సంసరణము చెందుచుండును. అనగా జారిపోవుచుండును. ఇట్లు జారిపోవుటవలననే దురిత మనుభవించుచున్నది. కనుకనే జనన మరణములు సంసారదురితము అని చెప్పబడెను. ఇచ్చట నొక యనుమానము వచ్చుట కవకాశ మున్నది. దైవమునుండి జారిపోవుచున్నది గనుక మరణము దురితమే! కాని జననము కూడ దురితముగనే చెప్పబడినది. అది యెట్లు సాధ్యము? దైవమునందు జన్మించుట దురిత మెట్లగును? ఇచ్చట కొంచెము సూక్ష్మముగ దృష్టిని ప్రసరింపచేయవలసి యున్నది. దైవమునందు మనస్సు జన్మించిన దనగా అప్పటి వరకూ మరణము ననుభవించినది అని అర్థమగుచున్నది. పూర్వము మరణము ననుభవింపనిచో ప్రస్తుతము జన్మించుట యెట్లు సాధ్యమగును? కనుకనే జనన మరణములు రెండునూ సంసారదురితములే! ఈ జనన మరణముల నిజస్వరూపము సనత్సుజాతీయమున చక్కగా నుదాహరణ పూర్వకముగా వివరింపబడినది. దైవప్రజ్ఞ నుండి మనస్సు పరాకు పడుటయే మృత్యువనియు మరల దైవప్రజ్ఞయెడల మనస్సు మేల్కొనుటయే జనన మనియు ధృతరాష్ట్రునితో 'సనత్సుజాతుడు' చక్కగా వివరించి చెప్పినాడు. ప్రస్తుత సందర్భమున హరిహరనాథుడు ఈ జనన మరణములనుండి అతీతముగ నుండగలుగుటకు అనుసరింపవలసిన మార్గమును కనగలిగిన వెలుగును ఇచ్చితిని అనినాడు. ఇచ్చట వెలుగనగా వివేకము. నిత్యానిత్య వస్తు వివేకము. ఇట్టి వివేకము పొందినవాడు తామరాకుపై నీటిబొట్టువలె ముక్తిజీవనము ననుభవింపగలడు. ఒక్కసారి దైవము నుండి ఈ వెలుగును పొందినవాడు మరల సంసారమున పడడు. సంసరణ మనిన జారుట యని అర్థము. సంసారమున పడడనగా ముక్తస్థితినుండి జారడని యర్థము. అట్టి స్థితిని అనుగ్రహించినాడు తిక్కనకు హరిహరనాథుడు కనుకనే అతడు భారత భ్రాంతీ సముద్రమును దటియింపగలిగినాడు.

వ్యాసహృదయము తెనుగున ఆవిష్కరింపబడ వలెనన్నచో అందించువ్యక్తి వ్యాసుని వంటి స్థితి పొందితీరవలయును. తిక్కయజ్వ భగవానుని అట్టి స్థితిని

స్వర్ణాయతనము

- శ్రీతంగుడిగె శ్రీధరరావు

అదిగో నానూత్న గేహ
మది తేజః పుంజమయము
అద్ది యమృత కిరణాస్పద
మతులిత సౌభాగ్య భరము.

ఆశావృత్తప్రకరము
లహంకార మమకారము
లశ్రువులను వడబోసెడు
ఆసనాలు లేవచ్చట.

అట మరణమ్ము పరిచిత
మ్మన వేద్యము తన్మహత్తు
అనవద్యపు టపు రూపము
లట నెయ్యెడ కనుపట్టును.

(2 వ పేజీ తరువాయి)

అందుకొరకే కోరినాడు. అతని పవిత్ర సంకల్పమునకు సంతసించి బ్రహ్మానందస్థితి ననుగ్రహించి తిక్కనను 'కవిబ్రహ్మ'గ చేసినాడు హరిహరనాథుడు.

(డాక్టరు చిలుకూరి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి పర్యవేక్షణలో తిక్కన భారతము- ధర్మాద్వైతస్థితి అనునంశముపైనే చేయుచున్న పరిశోధనకు సంబంధించిన దీ వ్యాసము. వారికి నా కృతజ్ఞతలు.)

తాత్త్విక నవల-1.

అసమర్థుని జీవయాత్ర - హేతువాద నిరాసము

- డా. ఉప్పలపాటి శ్రీరామమూర్తి

(గతసంచిక తరువాయి)

రామయ్యతాత సీతారామారావుకు అప్పుడు జ్ఞానబోధ చేస్తాడు. 'జ్ఞానం కావలసిందే... మానవుడు ప్రకృతిలో భాగమే అవటంవల్ల జ్ఞానమే లేక ప్రకృతికి దాసుడుగానే వుండేవాడు. ప్రకృతినించి వేరు చేసింది జ్ఞానమే. జ్ఞానంఒకటే మానవుని అభివృద్ధికి సహాయపడదు. దాన్ని సంఘశ్రేయస్సుకి ఉపయోగపడేటట్టు చేసే మనస్తత్వం కూడా ఉండాలి' సీతారామారావుకి జ్ఞానం కొద్దోగొప్పోవున్నా జీవితపు లోతులు అనుభవంలోకి రాక, జ్ఞానానికి తగ్గ మనస్తత్వం ఏర్పడనందున, అతడు ఇన్నాళ్ళూ జీవితంలో తృప్తినీ, ఆనందాన్నీ పొందలేకపోయాడని రామయ్యతాత సీతారామారావుతో చెప్తాడు. జ్ఞానానికి తగ్గ మనస్తత్వం అతనిలో లేనందువల్లనే అతడి జీవితంలో సంఘర్షణ, దారుణమయిన పతనం సంభవించాయి. జీవితం అంటే భయంపుట్టి పారిపోయేస్థితికి అతడొచ్చాడు. ఎందుకు అనే ప్రశ్న మానవునిచే మంచిపనులు చేయించడానికే పుట్టింది. కాని అతడి ఆలోచనలను వెర్రితలలు వేయించడానికి కాదు. మానవునికి మంచిపనులు చేయడమే స్వభావం అయినప్పుడు ఈఎందుకు యొక్క అవసరం క్షీణిస్తుంది. అతర్వాత దాని అవసరం పూర్తిగా లేకుండాపోతుంది. ప్రకృతిశక్తుల్ని అర్థం చేసికుంటే ప్రకృతికీ మానవునికీ సంఘర్షణ వుండదు. సాంఘిక పరిణామం మానవుని మనస్తత్వానికి ఆనందాన్ని ఇస్తుంది. దాంతో ప్రకృతితో మానవునికి సామరస్యం ఏర్పడి అతడిలోని విరుద్ధ శక్తులు నశిస్తాయి. ఆస్థితిలో మానవుడు పరిపూర్ణత్వాన్ని సాధిస్తాడు.

రామయ్యతాత ఈవిధంగా బోధచేసి, ఈదృష్టితో ప్రపంచాన్ని చూడమని సీతారామారావును హెచ్చరిస్తాడు. సాంఘిక పరిణామాన్ని ఆకళింపు చేసుకొని సంఘాన్ని ముక్కలు ముక్కలుగా చూడక ఒకటిగా చూడటం సీతారామారావును నేర్చుకోమ్మంటాడు. జీవితాన్ని ధైర్యంగా ఎదుర్కొని, తాను సుఖపడి తన కుటుంబాన్ని సుఖపెట్టుకొమ్మని రామయ్యతాత అతడికి సలహా ఇస్తాడు.

గత జీవితస్ఫురణలు మనస్సునకు వచ్చి సీతారామారావు కన్నీరు కారుస్తాడు. ఇతడు మూర్తీభవించిన నిశ్శబ్దం అయినాడు. అర్ధచంద్రాకారపు వంతెన సారంగాన్ని చూచి ఉన్నట్టుండి మిథ్య మిథ్య అని అంటూ స్మశానంవైపు నడుస్తాడు రావు. చీకటిపడుతుంది. స్మశానంలో అడుగుపెట్టడంతో అతడిలోని ఆవేదనా, ఆరాటం తగ్గాయి. ఆచీకటీ, స్మశానం, దూరంగామండుతున్న చితీ, అతడికి మనశ్శాంతిని కల్గించాయి. తానిన్నాళ్ళుగా ఎదురుచూచిందీ, వెతికిందీ ఈస్మశానమే అనుకొని దూరంగావున్న చితిని తదేకదృష్టితో చూస్తూ కూర్చున్నాడు. అంతలో శుష్కించిన శరీరంగల ఒక అరవయ్యేళ్ళ వృద్ధుడు అతనివద్దకువచ్చి తను చేసింది తప్పా అని అడుగుతాడు. 'ఏదితప్పో ఎవరు చెప్పగలరు ? ఎవళ్ళ మనస్సు వాళ్ళకే సాక్షి' అని సీతారామారావు అంటాడు. ఆవృద్ధుడు సీతారామారావు కంటికి తండ్రిగా కనిపిస్తాడు.

సీతారామారావు ఆలోచనలు చెలరేగి ప్రపంచాన్ని కొత్తగా చూపుతున్నాయి. కోలాహలంగా వున్న ప్రపంచాన్ని ప్రశాంతంగావున్న స్మశానాన్ని పోల్చి చూసు

కుంటే అతడి మనసు స్తిమితపడింది. తన స్వగృహానికి తను వచ్చినట్లయింది. ఈ శ్మశానంలో హెచ్చుతగ్గులూ, కీచులాటలూ, మోసాలూ, కుట్రలూ ఏమీ లేవు. ఇక్కడ కూలీవాళ్ళూ, షావుకార్లూ, నీతిపరులూ అవినీతిపరులూ అంతా ఒక్కటే.

తండ్రి సమాధి దగ్గరకు సీతారామారావు వెళ్తాడు. సమాధిపైని జిల్లేడు మొక్కలు దట్టంగా పెరిగివుంటాయి. తండ్రిలో ఏదో లోపం వున్నట్లు అతడు గ్రహిస్తాడు. తాను ఆదర్శంగా వుంచుకున్న తన తండ్రి, అనేక ఘనకార్యాలు చేసిన తన తండ్రి, ప్రస్తుతం ఈ జిల్లేడు మొక్కలకు ఎరువుగావుండి వాటి పోషణకు ఆధారంగా వున్నాడు. ఎంత ప్రాణం లేకపోతే మటుకు ఇటువంటి పనికి పూనుకుంటాడా? తనతండ్రి ప్రవర్తనలో ఏదో లోపం లేనిది, చెడు లేనిది అతడు జిల్లేడు మొక్కలకు ఎందుకు ఆధారభూతుడవుతాడు. ఆయనలో నుండి జిల్లేడుకుబదులు గులాబీ మొక్కలు పుట్టకూడదా అని తన్ను తాను నిందించుకొని తండ్రిని నిందిస్తాడు. తండ్రి హేతువాదదృష్టిని విమర్శించడమే సీతారామారావు లక్ష్యంగా పెట్టుకుంటాడు. '...నీవంశం, నీసంప్రదాయాలే నన్నీ స్థితికి తీసుకొచ్చినయి... ఇదివరకు ఎన్ని కష్టాలు వచ్చినా నిన్ను తృప్తిపరుస్తున్నాగదా. నీఆత్మకు శాంతికి చేకూరుస్తున్నానుగదా అని సంతోషించేవాణ్ణి. ...నాస్థితికి... కారణం నువ్వు కాదూ?'

సీతారామారావులో నుంచి నీడ ఒకటి లేచి పక్కకుపోయి నిలబడి తండ్రిని సమర్థిస్తూంది. మాట్లాడుతున్న తన నీడను చూచి సీతారామారావు నిర్విణ్ణుడైనాడు. ఆ నీడను తండ్రి మెచ్చుకుంటున్నట్లు, తనను నిందిస్తూన్నట్లు గ్రహిస్తాడు. సీతారామారావు నీడ తన నిజమైన కొడుకనీ, తన హృదయాన్ని, ముక్కలు ముక్కలుగా చేసిన దుర్మార్గుడూ, పీడకలగా తయారైనవాడూ ఇతడే నని సీతారామారావును తండ్రిదూషిస్తాడు. తండ్రి అతణ్ణి పొమ్మని గద్దించి, అతని నీడను తీసికొని అదృశ్యం అవుతాడు. పక్కనున్న అమ్మ సమాధి సీతారామారావుని పలుకరిస్తుంది. 'బాబూ నీవు మారావు నాయనా!' అని తల్లి సంతోషంగా అంటున్నట్లు సీతారామారావు వూహిస్తాడు. తల్లిని సంతోషపెట్టేవిధంగా తాను మారినందుకు అతడు మురిసిపోతాడు. తల్లిపాదాలపై బడి, తాను మారడం చాలా అలస్యంగా జరిగిపోయిం దని విలపిస్తాడు. కొంత సేపటికి స్మశానం చీకటితో దట్టమై అతనికి నల్లగా కన్పించసాగింది. నల్లకుక్క ఒకటి అతని కాలు నాకుతూంది. అతడు కదలకుండా ఆకుక్కను చూస్తూ వెల్లకిలా పడుకున్నాడు. చూస్తూండగానే ఆ కుక్క ఆకారం తనఆకారంగా కన్పించసాగింది.

సీతారామారావు ఎదుట అతని ఆకారం నిలబడింది. అస్తిపంజరం లాగ కన్పిస్తూన్న అతని ఆకారం తగ్గుతూ నుంచోలేక కూలబడింది. తన ఆకారం భావిజీవితాన్ని అతినికృష్టంగా ఊహించుకుంటాడు సీతారామారావు. తన ఆకారాన్ని కుటుంబసభ్యులు ఏ విధంగా తిరస్కరిస్తూన్నదీ చూస్తాడు. తన భార్యా-బిడ్డలు చూపే నిర్లక్ష్యాన్ని విసుగుదలను సహించలేని ఆకారం సీతారామారావును చురాచురా కాలుస్తూ చూస్తుంది. 'చూశావా, నువ్వు చేసిన పని? నాభార్యకూ పిల్లలకూ కాకుండా చేశావు. ఆ పసివాడిని నాకివ్వరు, ఎందుకో తెలుసా? నేను చెడగొడతానని పనికిమాలిన మాటలన్నీ చెప్పి చిన్నతనంలోనే వాడి మనస్సు పాడుచేస్తానని వాళ్ళభయం. పరమఛండాలుడా! బతుకుతున్నావా? ఎందుకు బతుకుతున్నావు? ఇంకా ఎవర్ని నాశనం చెయ్యడానికి? ఎవ్వరి జీవితాలు హతమార్చడానికి' అని ఆకారం మంచం మీదనుంచి హఠాత్తుగా తన మీదకు రివ్వున దూకినట్లు సీతారామారావు ఊహిస్తాడు. ఆ ఆకారం విషం కక్కుతూ జ్యోతుల్లా మండుతున్న కళ్ళతోటి తనను నరకయాతన పెట్టబోతున్నట్లు సీతారామారావు అనుకుని, తనను రక్షించడానికి భార్యగాని కొడుకు గాని రాకపోవడంతో నిస్సహాయుడై నిలబడి వుంటాడు. తనమీది జాలి, సానుభూతి, సహాయం, చూపించి అందించేవాళ్ళు లేకపోయినందుకు అతనెంతో విచారిస్తాడు.

తన్ను తానే రక్షించుకోవాలనుకొని, తన ఆకారాన్ని జయించడానికి పూనుకుంటాడు. ఆకారాన్ని జయించి తన్ను తాను రక్షించుకోగలను అనే నమ్మకం సీతారామారావుకు ఏర్పడుతుంది. ఆ నమ్మకంతో ఆకారానిపై యుద్ధానికి తలపడతాడు. కాని ఈ లోపలే అతని ఆకారం అతనిమీదకు దూకి ఎముకల్లాంటి కాళ్ళతో డొక్కల్లో తన్నుతుంది. గుప్పిళ్ళు బిగబట్టి అతని మొహంమీద గుద్దుతుంది. గోళ్ళతో రక్కుతుంది. రక్తం, కండలూ, ఎముకలూ బయటికి వస్తాయి. సీతారామారావు ఒక్కసారి పళ్ళు బిగించి, వంట్లో వున్న శక్తినంతనూ కూడదీసుకొని, అమాంతంగా ఆకారంమీద పడ్డాడు రెండుచేతుల్తో ఆకారం గొంతు పట్టుకొని నొక్కుతూ గట్టిగా పిసికివేస్తాడు. తనఆకారం మెడ నులిమేసి కళ్ళను పెరికివేసి ఆకారం నామరూపాలు లేకుండా చేస్తాడు. సీతారామారావు ఆకారాన్ని జయిస్తాడు. ఆకారాన్ని జయించడంతో తన్ను తాను జయించుకోవడమే అయింది. సీతారామారావు తన్ను తాను జయించుకోవడం తన్ను తాను హత్యచేసుకోవడమే! తనఆకారం గొంతును నులిమి చంపడమే తన గొంతును తానే నులిమి చంపుకోవడం. ఈవిధంగా అసమర్థుని జీవయాత్ర అతివిషాదంగా ముగుస్తుంది.

(తరువాయి 9 వ పేజీలో)

సాహిత్యంలో హేమంతం

(గత సంచిక తరువాయి) — శ్రీ కశెవరపు వేంకట్రామయ్య, ఎం. ఏ.

ఇఁక కవితాసనాథుఁడు శ్రీనాథుఁడు 'శివరాత్రిమాహాత్మ్యము'న (4-18 to 30) హేమంతపు రాకను మసృణమనోజ్ఞముగ చిత్రించినాఁడు.

'హేమంతము శరదాగమ
సామంతము తుహినకణవిసంస్థుల శబరీ
సీమంతము మదనబల
శ్రీమంతము డాసె భువనసీమంతంబై' (4-22)

హేమంతము 'మదనబలశ్రీమంత' మనుట శ్రీనాథునకే చెల్లు. అచ్చసీతు ప్రవేశించు పెచ్చుపెరిగి, మార్గశిరపౌష మాసాలమధ్యవేళ' (4-29)నని అచ్చపు చలికాలమును సూచించినాడు. ఆచలి తీవ్రతను నిరూపించినాఁడు కూడ,

'కలవింక కలకలాకుల
వలభీ గర్భములు సౌధవాటములు పురం
బుల యందుఁ దుహిన వేళలఁ
జలి గులగులఁ గూయునట్టిచందం
బొందెన్. (4-25)

సౌధములకే అంతటి చలియున్న మఱి మానవుల సంగతి ఊహ్యమే. ఆచలినుండి ప్రేయసీ ప్రియు లెట్లు విముక్తులగుదురో శ్రీనాథుఁడు సరసముగ రూపుకట్టించినాఁడు.

బింబోష్ఠీకుచకుంభభారములురః
పీఠంబులన్ హత్తి హో
సంబారన్మృదు కేలి శయ్యల శుభాం
తర్గర్భగేహంబులం
దాంబూలీ దళపూగ పూరితముఖుల్
ధన్యాత్మకు ల్శీతకా
లం బెంతేనియు నిద్రవోదురు నిశల్
సంభోగ లీలావధిన్' (4-27)

వారిని 'ధన్యాత్మకు' లని మెచ్చుకొనుట శ్రీనాథుని రసలోలుపతకు నిదర్శనము. హేమంతమును వర్ణించు పట్లను నైసర్గికమగు తన ఆంధ్రాభిమానమును విడువలేదు శ్రీనాథుఁడు. గ్రామసీమలలో చలికాలమున ఆంధ్రప్రజల జీవితమునకు అద్దము పట్టినాఁడు శ్రీనాథుఁడు.

'ఇండ్ల మొదలను నీరెండ నీరికలను
ననుఁగుదమ్ముఁడునన్నయు నాటలాడు
నత్తయును గోడలును గుమ్ములాడుఁ
గుమ్ము
గాఁచుచోటికి మకర సంక్రాన్తి వేళ' (4-31)

శ్రీనాథుని సూక్ష్మేక్షికతకు నిదర్శన మీ పద్యము. కాగా వినుకొండ వల్లభరాయ (శ్రీనాథ?) కృతముగ ప్రసిద్ధమగు క్రీడాభిరామము'న హేమంతము రసరమ్యముగ వర్ణితము. శీతోపద్రవము చూడుఁడు,

'ప్రక్కలు వంచివంచి, ముని
బండ్లను పండ్లను రాచిరాచి, ఱొ
మ్మక్కులఁ జేసి చేసి, తల
యల్లనఁ గాళుల సంది సంది, లో
చక్కికి నొక్కినొక్కి యిరు
చంబడ, గుమ్మడి మూటగట్టి, వీ
పెక్కి దువాళిచేసి, చలి
యిక్కడ నక్కడఁ బెట్టు వేఁపవన్'. (క్రీ. రా. 45)

ఆమ్రేడిత శబ్దములచే చలితీవ్రతను ఆమ్రేడించినాఁడు కవి. 'స్థూల ద్వి త్రి పటావకుంఠనములు, ధూపోపచారంబులు, గాలాగుర్వనులేపనంబులు, వధూగాఢోపగూహంబులు, గేళీగర్భనికేతనములు లేనిచో ప్రాలేయాగము భరించుట కష్టమట. (క్రీ. 48) 'భయభ్రాంతంబులై యూష్మముల్ వాలాయంబుగఁ బ్రాఁకె నంధ్రవనితావక్షోజ శైలాగ్రముల్' (47) అంటాడు. ఆ శీతకాలమున 'గ్రొత్తయోరంబు నిగురావకూరతోడఁ బిచ్చిలంబైన నేతితోఁ, బెరుగుతోడ' బల్లెటూరి ప్రజలు సౌష్ఠవముగ భుజింతు రట. (56) ఇట్లే గాథాసప్తశతి యందలి గాథ యొకటి చక్కగా క్రీడాభిరామమున సాంధ్రీకరింపఁబడినది.

'మాఘమాసంబు పులివలెమలయుచుండఁ
బచ్చడంబు బమ్మకొన్నాఁడు పణములకును
ముదిత చన్నులు పొగలేని మూర్మురములు
చలికి నొఱగోయ కేలుండు సైరికుండు?' (క్రీ. రా. 262)

కాగా 'షట్చక్రవర్తి చరిత్రము'న మల్లారెడ్డి హేమంతము 'కుటిలభూపతి వలె కువలయ కమలాభివృద్ధి దుర్వ్యాపారవిధి నణంచి, ఆతతాయి అతులిత దోషాతిశయము లోకమెఱుఁగ సంతరించి, కాకోదరునివలె ఘనకంచుకంబుల లలి నచ్చటచ్చట వెలయునించి, పానీయశాలలు పాడుచేసి, తాళవృంతముల పాఱవేసి ఉల్లములు తల్లడిల్లఁగ నుల్లసద్దినాంతికంబుగ' ప్రవేశించినట్లు కల్పించినాఁడు.

'పద్మపురాణము' లో మడికిసింగన హేమంతతుషారమును రమ్యముగ వర్ణించినాడు (1-76).

'నేలయంతంతయు నెఱేఁజంద్రకాంతపు
జాలఁ గట్టించిన లీల మెఱసె.
నింగియంతంతయుఁ బొంగి దుగ్ధాంభోధి
నిట్టదొట్టిన మాడ్కి దట్టమయ్యె,
సకలజీవులమీఁద బ్రకటమై హరికీర్తి
కలయఁ బర్విన మాడ్కిఁ దెలుపు చూపె,
నక్కజంబుగ నెల్లదిక్కులు నొక్కటఁ
దెరచీర లెత్తిన కరణిఁ దోఁచె
నగము లెల్లను నీహార నగములయ్యెఁ
దరువు లెల్లను ఘనసార తరువులయ్యెఁ
బత్తు లెల్లను రాయంచ పదవులయ్యె
గురుతరం బగు పెనుమంచు కురియుకతన'

'చిత్రభారతము'న (2-29 to 35) చరిగొండ ధర్మన్న హేమంతాగమముతో జలదము ముంపు దప్పి కర్దమింకినట్లు వర్ణించినాఁడు, ఎల్లరోగములం వెల్లివిరియును గాన వెజ్జులకు సీతురాక సంతోషదాయకమైన దట. కాకమాను భైరవకవి 'శ్రీరంగమాహాత్మ్యము'న (2-31 to 35) హేమంతమహిమ ఇట్లు వర్ణితము.

'హిమముచే నంబరంబెల్ల నిమురుగొనఁగ
నుష్ణకరుఁడునుగ్రములొయ్యొయ్య సాఁచి
తాను నన లాళ ధరియింపఁబూనె ననఁగ
నెంతయనవచ్చు నింక హేమంత మహిమ'

ఇఁక పోతనామాత్యుఁడు భాగవతము దశమస్కంధమున హేమంతమును చమత్కారచారువుగ వర్ణించెను.

(దశ. స్కం. 796 to 802)

'శంభుకంట నొకటి జలరాశి నొక్కటి
మఱియు నొకటి మనుజ మందిరముల
నొదిఁగెఁగాక మెఱసియున్న మూఁడగ్నులు
చలికి నోడి భక్తి గలుపకున్నె'

త్రేతాగ్నులే చలికి వెఱచి దాగెనన మానవమాత్రు లెంతటివారు చలిని గెలువ?

పొదుపుఁగొండ మీఁదఁ బొడుచుట
మొదలుగాఁ
బరువువెట్టి యినుఁడు పశ్చిమాద్రి
మఱుఁగుఁజొచ్చెఁగాక మసలినఁజలిచేతఁ
జిక్కెఁజిక్కెననఁగఁ జిక్కకున్నె'

హేమంతమునందు పగళ్లు కుఱుచలగు విషయమునకు కారణము చమత్కారముగ సూచితము.

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు 'ఆముక్తమాల్యద' యందు 'సీతునందచెలువ ల్పెదవుల్దడుపంగ' ననినాఁడు. అంతేకాక హేమంతమున స్త్రీలు అధరాలకు మధూచ్ఛిష్టము పూసికొనెడి వారను విషయము సూచించినాఁడు. 'పారిజాతాపహరణము'న తిమ్మన నందనోద్యానవన వర్ణనమున హేమంతమును తడవినాఁడు', తల చూపె నొకవంక దరదళత్సేవంతి, గాంధినీహార కణభరములు'- కొంచెము విడిన చేమంతిపూలగంధము గల్గిన మంచు బొట్లొకచో కనబడినవట. (3-35) ధూర్జటి 'కాళహస్తి మాహాత్మ్యము'న హేమంతమందలి సూర్యబింబమును రమణీయముగ వర్ణించినాఁడు.

'ఆ తరువాత జంతు నివ
హంబు వడంక నడంకు వేది యో
పాతతి ప్రాణవల్లభుల
సంతతముఁన్ పరిరంభణంబునన్
ప్రీతుల జెయ సూర్య శశి
బింబమటంచు చకోరదంపతుల్
భీతిదొరంగ వచ్చె నతి
భీకర శైత్యము శీతకాలమున్'

హేమంతమున మంచుకురియగా చకోరదంపతులు సూర్యుని చంద్రునిగ భావించిన వట. సూర్యునిలో తీక్ష్ణత లే దని వ్యంగ్యము.

'రామాభ్యుదయము' అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు శృంగారరసప్రసన్నమగు కల్పన యొకటి చేసెను. (5-126)

'హిమసమయాక్రమభీతిన్
ద్యుమణినవోష్ణంబుకొంతయును జెనొకాకు
న్న మహీస్థలి నెక్కడి దల
ప్రమదాకుచసీమ నుష్ణభావముదలఁపన్'.

'హిమమునకు భయపడి సూర్యుఁడు తన ఉష్ణమును కొంత ప్రమదాకుచసీమయం దుంచినాఁడట. అంతకుమించి భూమిలో ఉష్ణము మఱెచ్చటను లే దట' సహృదయ హృదయంగమ మీవర్ణనము.

'నవ్యకవిత్వకళాకలాపుఁ'డగు రామకృష్ణుఁడు తన 'పాండురంగమాహాత్మ్యము'న రాధ తపస్సుకు వర్ణించు తావున హేమంతమును నవ్యరీతిని వర్ణించినాఁడు.

(4-7)

'నవ్యకాలాగరూద్వర్తనముల సతుల
చన్నుగొండల నూష్మాగ్ని సంభవించె
నతి సమగ్రలు ధూమానుమానకలన
నగ్ని సాధింతురచలంబులందు నెపుడు.'

'పర్వతముపై వ్యాపించియున్న పొగను చూచి తార్కికులు ఆ పర్వతముపై అగ్ని యున్న దని నిశ్చయింతురు. ఆ సిద్ధాంతము రాధ విషయమున రూపకమూలమున సిద్ధింపఁజేయఁబడినది. ఇచట కాలాగురువు ధూమముగను, ఆమె స్తనములు కొండలుగను, వేఁడిమి అగ్నిగను నిరూపింపఁబడినవి'. అందుకే రామకృష్ణుఁడు సరసార్థబోధ ఘటనాహేలా పరిష్కారుఁడు. పింగళిసూరన 'కళాపూర్ణోదయము'నందు హేమంతమును వర్ణించెను (7-177,178) కాని వైచిత్రి లేదు. అట్లే సంకుసాల నృసింహకవి 'కవికర్ణరసాయనము' న (6-26 to 30) హేమంతము వర్ణితము. మాంధాత తపస్సమయమున 'జగమెల్ల ముంచిన బలువగు నమ్మంచులో వెలుగుల ఱేడు వలపుదెరలోన దర్పణమును బోలినాఁడు.' 'పంచతంత్రము'న బైచరాజు వేంకటనాథుఁడు శీతకాలమందలి కృషీవలుల జీవితమును సహజసుందరముగ వర్ణించినాఁడు. (1-676 to 688). ఆరెకుకుడు, పుచ్చకరుగు, ఆవువెన్న, దోసగింజలు, తనిమజ్జిగ, దండారగ బట్టి రెడ్డి మడిమలం ములుగోలల బూని యెడ్లపై కోశేరుల వైచి దున్నుటకు పోవుచుండురట. (1-687) కనుపర్తి అబ్బయామాత్యుఁడు. 'కవిరాజమనోరంజనము' అనిరుద్ధ చరిత్రము) నందు (4-135 to 139) 'నవయౌవన సీమంతవతీ కుచాద్రి సీమాంతర విశ్రామ సుఖమున నిరాకృతి సామంతమై హేమంతము తనరినది'. మరియు

'చలికి బెగడొంది మేరువుచాటు జొచ్చి
యెట్టకేలకు గాని రా డినుడు వెడలి
వెడలి పరువెత్తి యపరాద్రి వెనుక నేగు
నితర జనముల శీతార్తి యెన్న నేల'

చలికాలమున సూర్యోదయము ఆలస్యముగానగుటకు,పగటికాలము తక్కువగా నుండుటకు కారణము చమత్కారముగ కల్పింపఁబడినది.

'హంస వింశతి' యందు (3-170 to 172) అయ్యలరాజు నారాయణామాత్యుఁడు 'హేమంతము దుర్దాంతమై' ప్రవేశించినట్లు వర్ణించినాఁడు. అందలి హిమవారిబారి యిట్లున్న దట.

'శాంతము లయ్యె నెండలు, ని
శాంతములయ్యె వఘావచంబు ల
త్యంతమువాడి వేఁడిమికిఁ
దాంతములయ్యెఁబయోజముల్, ప్రణా
క్రాంతము లయ్యె వాతెఱలు,
క్రాంతములయ్యె మహోష్ణవస్తు, లా
శాంతము లయ్యెఁదావులు ని
శాంతములన్ హిమవారి బారికిన్'

(3-172)

కంకంటి పాపరాజు 'ఉత్తర రామాయణము'లో (5-279to288) హేమంతమున మంచు ప్రవేశింప నిశలాయత గతి వహించినవి. అంతే కాదు. అతఁడు శిశిర మహిమను మనోజ్ఞముగ రూపుకట్టించినాఁడు. ప్రజాజీవితమునకు అద్దము పట్టినాఁడు.

'దినము ప్రాతస్స్నానమొనరించుద్విజులకు
నగు కర్మలోప భయంబు కంటె,
ప్రాంచి పనుల్ సేయ లేచు కోడండ్ర కా
నత్తలవలని భయంబు కంటె,
గడువులో దూరమేగగ నున్న చరులకు
నధిపుచే నొదవు భయంబుకంటెఁ,
గర్షణం బొనరింపఁ గడఁగు కాపుల కార
యమిఁ బైరుచెడునన్ భయంబుకంటెఁ
గడిది యయ్యె సీతు ఖగ మృగ పశు నర
ప్రముఖ జంతువులకు భావములను
జాల మించె మిథున సంపర్క సౌఖ్యంబు
శిశిర మహిమ వినుతి సేయవశమె'

(15-182)

హేమంత ఋతుసహజములగు ప్రకృతి లక్షణములు పంటలు కూడ పాపరాజు వర్ణించినాఁడు. ఇట్లు వర్ణించిన ప్రాచీన కవులు అరుదు.

'కాచె నుసిబీకలు తఱచుగఁ
బూచెం జేమంతివిరులు భూమికి బరువై
తోఁచెఁ జణకాది సస్యము
లే చెన్ బలుమంచుచదల హేమంతమునన్'

కాగా ప్రాతర్వేళల గురియుమంచు లేఁబచ్చికల మీద బడి మిగుల దెల్లనై ప్రకాశించుచున్నదట. అది మిగిలిన సర్వభూతములు వడంకఁదానచలయె చెలంగు

రష్యా విప్లవకవి మైకోవిస్కి

(గతసంచిక తరువాయి) — శ్రీ ఇ. టి. లోకనాథరావు.

రష్యాలో మొట్టమొదటిసారిగా లెనిన్ కు కవితను అంకితం చేసినకీర్తి మైకోవ్ కు దక్కింది. 1923 మార్చిలో కామ్రేడు లెనిన్ అస్వస్థుడుగా ఉన్నాడని ప్రభుత్వ బులెటన్ లో కనబడగానే మైకో ఆందోళన చెందుతూ 'We don't belive' అనే చిన్న ఖండిక రచించాడు. అది ఒక భయానక రాగాలతో కూడిన విషాదాంత రచన. 1924 లో కామ్రేడ్ లెనిన్ మరణవార్త వినగానే మైకో నిశ్చేష్టుడై 'వ్లడమీర్ ఇల్యీచ్ లెనిన్' అనే సుదీర్ఘ రచనతో మళ్ళీ తేరుకున్నాడు. అన్ని రచనలలోకి లెనిన్ పై వ్రాసిందే చాలా గొప్పదని మైకో చెప్పుకున్నాడు. **Never have I wanted to be understood so much as in this poem› This perhaps is the most important of work I have Over done'.**

లెనిన్ పై వేలకొద్ది రచనలు చేసారు. చేస్తున్నారు. కాని 'మైకో' రచనే అగ్రభాగంలో నిలవడానికి కారణం అతని మేధాసంపత్తి, ఆలోచనా విధానంలతో పాటు, అతడు విప్లవంలో పాల్గొన్నాడు; లెనిన్ తో మాట్లాడాడు. అతని ప్రసంగాలు ఎన్నోసార్లు విన్నాడు. అతని మరణంపట్ల అశేష ప్రజానీకం పొందిన దుఃఖాన్ని అవగతం చేసుకున్నాడు.' గనుక నే సభలలో, ఫ్యాకర్ క్లబ్బుల్లో, విద్యాత్ పరిషత్తుల్లో వల్లెవేస్తూ సాహితీ శత్రువులు తనపై తెచ్చిపెట్టిన అపకీర్తినుండి కాస్తా తప్పించుకొని 'నైతికబలాన్ని' ప్రజలనుండి పొందగల్గాడు ఈ గేయం సాహితీ ప్రియులలోనే కాకుండా, ప్రజలందర్లో ఒక జీవితపు పాటగా మారడం మైకో గొప్పతనానికి గీటురాయి. ఒక మహాకవి గొప్పతనాన్ని, మరొక మహాకవే చక్కగా అర్థంచేసుకోగలడనే నిజాన్ని 'శ్రీశ్రీ' తెనుగులోనికి ఈ సుదీర్ఘ గేయాన్ని అనువాదం చేసి చూపించాడు.

'లెనిన్' పై రచనతో ఎన్నోళ్ళనుండో కలలు కంటున్న విదేశపర్యటన సఫలమయింది. పోలెండు, జకోస్లేవియా, జర్మనీ, ఫ్రాన్సు, అమెరికా దేశాలు పర్యటించాడు. తన దేశంలో జరిగిన మార్పులను గూర్చి, తన సాహితీ పటిమను గూర్చి అనేక సాహితీ విమర్శకులతో చర్చలు చేసాడు. విదేశీయ పర్యటన ఫలితంగా 'American cycle' 'About paris' అనే రచనలుకూడా చేయడం జరిగింది. అంబర చుంబిత సౌధాలతో నిండిన న్యూయార్క్ నగరాన్ని చూసి ఎంతగా ముగ్ధుడయ్యాడో, పెత్తందార్లు చేసే దోపిడీ విధానం, వలసనివాసాలు చూసి అంతగా క్రుంగిపోయాడు. అందుకే 'American Cycle' అనే సంపుటిలో నుండి ఒక విషాదాంత

in cause, in spirit, my revolutions elder brother' అని సంబోధించాడు. 'కొలంబస్ చెమటను గ్రోలిన రాక్షసివని ఈసడించాడు.

'మైకో' రష్యాలో గల వామ పక్ష కళాకారుల సంఘానికి నాయకుడుగా మెలిగాడు. సామూహికంగా ఒక ఆశయంకోసం, ఒక లక్ష్యంకోసం కళాకారులంతా పని చేయాలని అతడునొక్కి చెప్పాడు. ఈ వామపక్ష కళాకారుల సంఘములోగల 'ఈస్థటిక్' ప్రభావం మైకో రచనలలో కూడా చోటు చేసుకొంది. కాని వానినుండి తప్పించుకొని మైకో తనదైన కయితగూడు కట్టుకొన్నాడు.

మైకో మొత్తం రచనల్ని చూస్తే అనేక సందర్భాల్లో తనకుతాను చిత్రించుకొన్న రచనలే ఎక్కువ దొరుకుతాయి. మైకో ఆఖరి రచన 'Aloud and straight' అనే సుదీర్ఘ గేయం అసంపూర్తిగానే మిగిలింది. ఇందులో మైకో వివిధ కార్మిక, కర్షకులతో తనకు గల అనుభవాలను, వారి పరిస్థితులను చిత్రించాడు. అట్టడుగు ప్రజల గుండె లోతుల్నుండి తీసిన భావాల్ని కవితావిహారం చేయించాడు. ఇది కూడా తన స్వీయ చరిత్రకు సంబంధించిందే. అందుకు కారణం విప్లవ కవిగా తనకు వివిధ వర్గాలలో విప్లవాలతో గల సంబంధాన్ని, అనుభూతుల్ని ప్రతిబింబించే రచనలు కావడం. అందుకే అతడు అన్నట్లు 'I my self will speak of me and my time' కవి+తనచుట్టూ ఉన్న సంఘం=కవిత్వం మైకోది. ప్రజా సమస్యలన్ని ప్రతిబింబిస్తూ కవిత్వం రాయడం ఒక గొప్ప వీరకృత్యం. ఆ పనిలో కవి తన సొంత లాభాన్ని, పేరును, సుఖాన్ని వదులుకోవడం ఎంతో గొప్ప. ఈ రెండూ మైకోపట్ల ప్రత్యక్షరసత్యాలు. We are comrads all, so let us, share our glory' అని మైకో సంతోషంగా చెప్పాడు.

'మైకో' భావాన్ని వెల్లడి చేయడంలో దిట్ట. భావోద్రిక్తతను ప్రదర్శించేటప్పుడు Hyperbole· భౌతికమైన Metaphers ను వాడుతాడు. అక్టోబరు విప్లవాన్ని రగిల్చేటప్పుడు, అక్టోబరు విప్లవం విజయవంతమై సమసమాజ స్థాపన జరిగేటప్పుడు ఈరెండు సమయాల్లో మైకో సాహితీవీరుడై, నేతయై ముందడుగు వేశాడు. రష్యా జాతీయతను, సంస్కృతిని దృష్టిలో పెట్టుకొనే రచనా ప్రక్రియలను మలచాడు. కవే కాదు గొప్ప వక్తకూడ. విప్లవదినాలలో ఈతని వాగ్ధోరణి చైతన్య సంపుటాలను వెదజల్లింది.

'మైకో' సాహితీసమరం అవధులు లేనిది. అదొక ప్రపంచ పర్యటన. కవిత్వంలో అతడు వేసిన ఎర్రటి బాట తరువాత వారికి ఎన్నో, ఎన్నెన్నో గమ్యాల్ని చూపింది. కవికి, కడలకి ఎల్లలు ఉండవు కనుకనే మైకో కవిత్వం అమెరికా, జర్మనీ, ఫ్రాన్సు, ఇంగ్లండు దేశాలలో అనువాద రూపాలలో వెల్లివిరుస్తున్నది.

'మైకోవిస్కీ' మాటలసత్తువ, మాటల మెత్తదనం, మాటలకోపం అనే మూడు లక్షణాలు ప్రపంచ కవిత్వంలో చోటు చేసుకున్నాయి. ఊహాభావాల్ని వదలి, ప్రజలందర్నీ సమసమాజం వైపు నడిపించే విప్లవకర మార్గాల్ని వెయ్యమని ప్రగతి కవులకు విన్నపం చేసిపోయాడు. 'మైకో' ఒక మహత్తరశక్తి. కవిత కడలిలో బడబానలం. అందుకే ఫ్రెంచి కవి 'Tean chabranth' ఇలా అన్నారు. 'He is still half a century ahead of all' మైకోవిస్కీ కవిత్వం ఒక ప్రపంచగీతం. ఆ గీతంలో బాధలు, బరువులు, జయాలు, జీవితసమరాలు అన్నీ ఉంటాయి, ఆ మహాకవి తన కవిత్వం గూర్చి ఇలా చెప్పాడు.

'It is hardships, that really give taste to our life· This song, then, will be a song of our worries, trinmphs and everyday strife

ఇంతటి మహాకవికి దుర్మరణం తప్పలేదు. 1930 April 14న ఆయన తన గదిలో తానే తుపాకీ పేల్చుకొని మరణించాడు. తన వ్యక్తిగత భగ్నప్రేమ, సాహితీ శత్రువులు కల్పించిన ఏహ్యమైన వాతావరణం, ఇంకా అనేకం... అతడే చెప్పుకొన్నట్లు, I am quits with life and no need to list mutual troubles, offences, hurts' మహాకవిని అంతం చేసాయి. తత్ఫలితంగా అతని గొప్ప తొలినాటకం 'Bath house' అసంపూర్ణంగా మిగిలిపోయింది.

(4 వ పేజీ తరువాయి)

రచయిత గోపీచంద్ హేతువాదం వాతావరణంలో పుట్టి పెరిగి, ఆదృక్పథం జీవితానికి ఎంతవరకు అన్వయిస్తుందో అనుభవపూర్వకంగా తెలిసికొని, దానిలోని లోపాలను గ్రహించి, దానినుండి పరిణమించిన పురోగమన జీవితాన్ని, అన్వేషిస్తూ స్వానుభవసారాన్ని నింపి రచించిన నవల అసమర్థుని జీవయాత్ర. తండ్రి మరణానంతరం గోపీచంద్ పడిన ఆవేదనే సీతారామారావుపడినదీ. ఇలా సీతారామారావు జీవితం హేతువాద దృక్పథంతో ముడిపడివుంది.

హేతువాదానికీ 1 అసమర్థజీవితానికీ ప్రత్యక్షమయిన సంబంధంఅంటూ ఏమీ వుండదు. అయితే జీవితానికి హేతువాద దృక్పథం ప్రతిబంధకం కాకూడదు. అట్లా ప్రతిబంధకంగా తయారైనపుడు అసమర్థజీవితం తప్పదు. హేతువాద దృక్పథాన్ని సమన్వయదృష్టితో అన్వయించి చూచినప్పుడు అది సమర్థమయిన జీవితానికి దోహదకారి అవుతుంది. అయితే హేతువాదదృక్పథంతో అలవడిన జ్ఞానాన్ని సరైన మనస్తత్వంతో ఆకళింపు చేసుకోలేక, దాన్ని జీవితంతో సమన్వయం చేసుకోలేనప్పుడు జీవితం నరకప్రాయమే అవుతుంది. పరిణతి చెందని వ్యక్తి మనస్తత్వాన్ని హేతువాదం ఆశ్రయించినప్పుడు అది వెర్రితలలు వేసి ఆవ్యక్తిని నరకంలోకి కూలద్రోస్తుంది. సీతారామారావు జీవితంలో అదే జరిగింది

1. హేతువాదం లేక బౌద్ధిక వాదం: (Rationalism) గ్రీకు దార్శనికుడు పార్ మెనిడిస్ (క్రీ. పూ. 514) బుద్ధికిని ఇంద్రియ సంవేదనకు భేద మున్నదని చెప్పెను. ఇంద్రియములద్వారా బాహ్య ప్రపంచమునుండి వచ్చిన జ్ఞానము సత్యదూరమనియు, బుద్ధిద్వారా తెలిసికొనిన జ్ఞానము యథార్థమనియుఁ జెప్పెను. ఆధునిక యుగమునందు బౌద్ధికవాదము లేక హేతువాదము: బుద్ధివలననే జ్ఞానము కలుగు ననియు, శబ్దప్రమాణ జన్య జ్ఞానము గాని, ఇంద్రియజ్ఞానము గాని యథార్థతను కలిగియుండవనియు బౌద్ధిక వాదుల ముఖ్యసిద్ధాంతము. కాంట్ (Kant) జర్మను చింతకుడు: జ్ఞానోత్పత్తికి ఇంద్రి వ్యాపారము బుద్ధి విశ్లేషణములు కూడ అత్యవసరమనియు, ఈ రెండును పరస్పర సహకారులే గాని విరుద్ధములు గావనియు, హేతువాదమును సంస్కరించెను. (చూడు. విజ్ఞానసర్వస్వం 10 వ సంపుటం.)

"Rationalism is that system of Philosophical belief which asserts that human reason unaided its competent so attain objective truth. In its basic form it is an epistemological doctrine in which reason is contrasted with sense-experience, which is held to be unneessary, or even a hindrave to the attainment of truth."

— Encyclopaedia Britannica.

(సశేషం)

తెలుగు కవితకు జీవంపోసిన శేషేంద్ర

డా. తంగిరాల వెంకటసుబ్బారావు.

సాంప్రదాయిక కవిత్వంలోని భారతీయ సంస్కృతి, భావకవిత్వంలోని సౌందర్యాన్వేషణ, అభ్యుదయ కవిత్వంలోని సామాజిక చైతన్యం, వచనకవిత్వంలోని కరుణరసభరిత మైన మానవతావాదం. దిగంబర కవిత్వంలోని ఆక్రోశం, విప్లవకవిత్వంలోని అగ్ని-సముపాళ్ళలో మేళవించి, జీవచ్ఛవంలా పడివున్న తెలుగు కవితాలోకంలో తన కమనీయ కవితామృతాన్ని కురిపిస్తున్న ఆధునిక కవితల్లజుడు శ్రీ గుంటూరు శేషేంద్రశర్మ విశ్వనాథ, కృష్ణశాస్త్రి, శ్రీశ్రీ-అనే త్రిమూర్తుల్ని తనలో కలుపుకొని, త్రివిక్రముడుగావిజృంభించినమహాకవి. శ్రీ గుంటూరు శేషేంద్రశర్మ. విశ్వనాథవారి పాండిత్య గాంభీర్యం, కృష్ణశాస్త్రి తియ్యని పలుకుబడి, శ్రీ శ్రీ సామాజిక చైతన్యావేశం శేషేంద్రలో త్రివేణీసంగమం చెందాయి. అందుకే ఆయన 'యుగకవి' కాగలిగారు; 21వ శతాబ్దానికి ఉపస్తారగా వెలిగారు. శశాంక చెప్పినట్లు "శేషేంద్రశర్మ కవుల్లో కవి, పండితుల్లో పండితుడు. పశ్చిమాన టి. యస్. ఇలియట్ తోను, తూర్పున జగన్నాథ పండితరాయలతోను వీరిని పోల్చవచ్చును'.

శేషేంద్ర క్రీ. శ. 1927, అక్టోబరు 20 వ తేదీన జన్మించారు. స్వగ్రామం నెల్లూరు జిల్లా 'తోటపల్లిగూడూరు' గ్రామం. గుంటూరు ఆంధ్రాక్రిస్టియన్ కాలేజీలో చదివి, భౌతికరసాయన శాస్త్రాలతో బి.ఏ. పట్టం పుచ్చుకున్నారు. తరువాత మద్రాసు లా కాలేజీలో న్యాయశాస్త్రం అభ్యసించారు. తండ్రిగారైన గుంటూరు సుబ్రహ్మణ్యం గారి దగ్గర సంస్కృతాంధ్రాలు క్షుణ్ణంగా చదువుకున్నారు. మునిసిపల్ కమీషనర్ గా ఆంధ్రదేశంలోని అన్ని పట్టణాల్లోనూ ఉద్యోగించారు. ఉర్దూకవితాభిమానిని రాజకుమారి ఇందిరాదేవి ధనరాజ్ గిర్ గారిని వివాహంచేసుకొన్నారు. వీరి వివాహం ఉర్దు తెలుగుల కవితల వివాహం. తద్వారా ఉర్దూకవితా మధురిమతో వీరికేర్పడిన సన్నిహిత అనుభవం తెలుగుకవితా రంగంలో వీరిస్థానాన్ని అద్వితీయం చేసింది. ఆమెతో కలిసి ప్రపంచ పర్యటనచేసి విశ్వకవితను పఠించివచ్చారు. 1968లో మారిషస్, మడగాస్కర్, తూర్పుఆఫ్రికాదేశాలు సందర్శించారు. 1970లో జర్మనీ, ఇంగ్లండు, ఫ్రాన్సు, ఇటలీ, గ్రీసు మొదలైన ఐరోపా

దేశాలు పర్యటించారు. ప్రతిభావ్యుత్పత్తులకు ఈ లోకజ్ఞానం మరింత బలాన్నిచ్చింది. తన ప్రతిభాకావ్యాన్ని సహధర్మిణి సాయంతో ఆంధ్రాంగ్ల భాషల్లో ప్రకటించారు. ఇప్పటికి దగ్గర దగ్గర 30 కావ్యాలూ, గ్రంథాలూ వెలువడ్డాయి. 1951 లో పిఠాపురంనుంచి శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వరకవుల పీఠికతో 'స్వాహ్రాబ్' అనే పద్యకావ్యం ప్రకటించారు. 1947–58 మధ్యకాలంలో ఆయాసన్నివేశాలలో వారు ఆశువుగా అల్లిన హాస్య, వ్యంగ్య శృంగార చాటువు లన్నీకలిపి 1961 లో 'చంపూవినోదిని'గా ముద్రించారు. 1963 లో ప్రాచీన ఛందస్సులో పేదలబాధల్ని వర్ణిస్తూ 'ఋతుఘోష' అనే పద్యకావ్యం వెలువరించారు. 1969 లో ప్రాచీన పద్య చ్ఛందస్సు, నవీన గేయఛందస్సు కలిపి 'పక్షులు' అనే కావ్యం రచించారు. సౌందర్యోపాసన తాత్త్వికచింతన, సామాజిక చైతన్యముల త్రివేణీ సంగమమైన 'శేషజ్యోత్స్న' 1972 లో ప్రచురిత మయింది. తెలుగు వాళ్ళు మరిచిపోయిన మహాప్రస్థానాన్ని మళ్ళీ జ్ఞాపకంచేస్తూ, శ్రామికుడు నాయకుడుగా చిక్కని కవిత్వాన్ని పుక్కిలిస్తూ అఖండమైన మానవతావాదంతో ప్రజ్వలించే 'మండేసూర్యుడు' 1974 లో వెలువడింది. వర్తమానకాలంలో భారత దేశ ప్రజలు అనుభవిస్తున్న కడగండ్లలోంచీ, ప్రతినాగరికతకూ మూలభూతమైన కర్షకుని జీవితంలోంచీ, శేషేంద్రుని అత్యుత్తమకృతి 'నాదేశం – నాప్రజలు' 1975లో పుట్టింది. కవి అంతర్ముఖుడై ఆత్మవిచారం కావించుకొన్న 'నీరైపారిపోయింది అనే కావ్యము 1976లోనూ బహిర్ముఖుడై విప్లవచైతన్యాన్ని ప్రబోధించే 'గొరిల్లా' అనే కావ్యము 1977లోనూ వెలువడ్డాయి. ఇటీవల వెలువడిన 'సముద్రం నాపేరు' అనే కావ్యము వీరి అంతర్–బహిర్ దృష్టుల సమ్మేళనఫలితం.

సంస్కృతాంధ్రాలను ఆపోశనం పట్టిన శేషేంద్ర, పాశ్చాత్యకావ్యప్రక్రియల్ని జీర్ణం చేసుకొన్నారు. ఫ్రెంచి మహాకవి 'బోదిలేర్' కవితలను తెలుగులోకి అనువదించారు 'కడవలు–కెరటాలు' అనే పేరుతో. అలాగే ప్రపంచంలోని వివిధ భాషల మహాకవుల ఉత్తమ కవితలను 'ప్రపంచ కవిత' అనే పేరుతో తెనిగించారు.

కవిత్వమే కాకుండా శేషేంద్ర 1958 లో 'మబ్బుల్లో దర్బారు' అనే విప్లవ నాటిక, 1968లో 'విహ్వాల' అనే కథల సంపుటి కూడా ప్రకటించారు.

శేషేంద్ర కేవలం కవీ, రచయితా మాత్రమే కారు; ప్రాచ్య పాశ్చాత్యతత్వ ఆలంకారిక మర్యాదల్ని ఎముకలకు పట్టించుకొన్న గొప్ప విమర్శకులు. వాల్మీకి రామాయణాన్ని గురించి, సాధికారంగామాట్లాడగలిగిన మహాపండితుడు 1965లో వెలువడిన వీరి 'షోడశి' వాల్మీకి రామాయణంలోని రహస్యాలను బయటపెట్టిన ఉత్తమవిమర్శ. 'నైషధమ్ విద్వదౌషధం' అని పేరుపొందిన శ్రీహర్షుని నైషధకావ్యాన్ని 1967 లో 'స్వర్ణహంస' అనే పేరుతో మంత్రశాస్త్రపరంగా వ్యాఖ్యానించారు శేషేంద్ర. 1968 నాటి 'సాహిత్యకౌముది' లో ప్రాచీనాంధ్ర కవుల కావ్యాలను సమీక్షించారు. నేటి తెలుగు కవితాలోకంలో వున్న అకవిత్వ దుర్వాయువుల్ని దుమ్మెత్తిపోస్తూ 'కవిత్వం పారిపోయింది' అనే విమర్శ వ్రాశారు. 1975లో ప్రకటించిన వీరి 'రక్తరేఖ' తెలుగులాక్షణిక లోకానికి నూతన ద్వారాలు తెరిచింది. అసలు కవిత్వ తత్త్వాన్నే విస్మరిస్తున్న నేటి రాజకీయకలుషితమైన ధోరణుల్ని తీవ్రంగా విమర్శించారు శేషేంద్ర ఈ రక్తరేఖలో.

శేషేంద్ర ఆంగ్లభాషలో మంచిపండితులు. తమ ప్రతికవితనూ, ఆంగ్లీకరించే ప్రకటిస్తారు. ఇది భారతదేశంలోని ఆంధ్రేతర భాషలవారికీ, విదేశీయులకీ మహోపకారం చేస్తోంది. ఈయన సహధర్మచారిణి శ్రీమతి ఇందిరాదేవి ధనరాజ్ గిర్, సుప్రసిద్ధ ఇండో, ఆంగ్లికన్ కవయిత్రి (Partings in Memosa, Poems of My National Memory' మున్నగునవి వీరి ప్రసిద్ధ ఆంగ్ల కావ్యాలు) ఇద్దరూ కలిసి కాళిదాసు మేఘ సందేశాన్ని 'The Cloud Messenger' గా ఆంగ్లీకరించడమే కాకుండా, దానిని వాల్మీకి రామాయణంతో పోల్చి విమర్శించి 'Relationship of Meghadoot with the Epic Ramayana' అనే అమూల్యమైన గ్రంథాన్ని రచించారు. 1977లో శేషేంద్ర ఆంగ్ల లేఖలు 'In defence of people An poetry' అనే పేరుతో వెలువడ్డాయి. ఇటీవలి వీరి 'కవిసేన మానిఫెస్టో' తెలుగులాక్షణిక లోకానికి నూతన ద్వారాలు తెరిచింది. సాహిత్య విమర్శలేకాక, శేషేంద్ర విజ్ఞానశాస్త్ర గ్రంథాలుకూడా కొన్ని వ్రాశారు. 'విశ్వవివేచన' (1963), 'నరుడు–నక్షత్రాలు' (1963), ఊహాలో (1969) మొదలైనవి.

శేషేంద్ర కావ్యజీవితంలో నాకు ఐదు ముఖ్యదశలు కనబడతాయి. 1) సాంప్రదాయిక దశ. 2) ప్రయోగదశ, 3) భావకవిత్వదశ, 4) అభ్యుదయ కవిత్వదశ, 5) యుగకవిత్వదశ.

1) సాంప్రదాయికదశ: (స్వాహ్రాబ్, చంపూవినోదిని)

శేషేంద్రశర్మగారు మొదటినుంచీ విశ్వనాథవారి శిష్యులు. మొదట్లో గురువుగారి లాగే ఛందోబద్ధమైన కవిత్వం చెప్పారు. ఆశుకవితలు వందలకొద్దీ అల్లారు. వీరి పద్యశైలి, ధారాశుద్ధి, అపూర్వములు. ద్రాక్షాపాకంలో సాగుతూ ఉన్నట్టుండి ప్రౌఢగంభీరమ్ములై పోయే

వీరిపద్యాలు శ్రోతల్ని ఉర్రూత లూగిస్తాయి. శ్రీనాథుణ్ణీ, తెనాలిరామకృష్ణుణ్ణీ జ్ఞప్తికి తెస్తాయి. వీరి ఆశుధారా వేగం చూడండి :

'అలుకా నాపయి పంచదారచిలుకా !
హాల్వావు నీవున్నచో
చలికాలంబు జయింతు, సర్వసుఖముల్
సాధింతు, సాధింతు నీ
పలిశ్రక్రూర కఠోర ఘోరతర వ
క్షో రాక్షస ద్వంద్వమున్,
కలకాలంబు వసింతు, నీచరణరే
ఖా నాక లోకంబులన్'

'గంధ గజయాన ! నీదు బంగారుకొంగు
సోకినంజాలు నేను మజ్నూను అన్న
చూచినంజాలు దేవదాసునను మిన్న
నీవులేకున్న బ్రతుకు చే నిండుసున్న'

2) ప్రయోగదశ :- (ఋతుఘోష, పక్షులు)

1963 లో విశ్వనాథనీ, శ్రీశ్రీని, కలిపి ఒక క్రొత్తప్రయోగం చేశారు శేషేంద్రశర్మ. ఋతుఘోషలో ఛందస్సు ప్రాచీన పద్ధతిలో స్వీకరించి, ఇతి వృత్తంలో పేదలబాధల్ని హృదయవిదారకంగా చిత్రించారు. బీదలపాట్లు గమనించని భగవంతుని మీద కోపగించారు. మధ్య మధ్య తాత్వికంగా అంతర్ముఖులయ్యారు. ప్రకృతిని కన్నులపండువగా వర్ణించారు. అదే ఋతుఘోష కావ్యం.

'చలిపులివోలె దారుల ప
చారులు చేయుచునుండ ఊరికా
వల పెనుమఱ్ఱిక్రింద సెల
వంకయె దీపముగా పరున్న పే
దల పసిపాప లెవ్వరికి
తప్పదలంచిరి, కాలమే హాలా
హాలమయిపోయి ఆ శిశువు
లాకలితో చలితో నశింపగన్'

'ఓపరమేశ్వరా ! ఎచట
నుంటివి నీ వసలుంటివా ? ప్రజా
శాపములన్ భరించుటకు
సాధ్యముగాదని పాతపెత్తనం
బీపయి సాగబోదని ఎ
లేని పరారయినావ ? బాధలం
బాపగ లేవు నీవు శిల
వా ? కలవా ? సెలవీయుమీ ప్రభూ !'

ఇలా తేనెసోనలుగా సాగిపోయే శర్మగారి కవిత, ఉన్నట్టుండి కవిసార్వభౌముని ప్రౌఢత్వాన్ని పుంజుకుంటుంది :

'కమలా కంకణ కింకిణీ క్వణములన్
కందర్ప దర్పంబులన్
గమనీయంబగు సౌధవీథికల సా
నందించు దుర్మార్గ వ
ర్గములం బ్రోచెడు దేవుడే మెరుగు ని
ర్భాగ్య ప్రజాకోట్ల దు
ర్దమ బాధామయ జీవితానుదిన గా
థా గర్భ సందర్భముల్'

1969లో ప్రకటించిన 'పక్షులు' అనే కావ్యంలో ప్రాచీన పద్యఛందస్సుసగం వ్రాసి, భావకవిత్వాన్నీ అభ్యుదయ కవిత్వాన్నీ కలిపి నడిపించారు శేషేంద్ర. ఇందులో 'కలికీ ! నీవు శరత్కాదంబినీ మాలికలోంచి నేలకి దిగివచ్చిన చంద్రరేఖవా ? రాత్రివెన్నెట్లో స్నానంచేసిన చకోరసుందరివా? వర్షాకాశ కేశావళి లోంచిజారిన ఇంద్రచాపానివా? చెప్పూ?' 'హేమంతంబున రెక్కవిప్పిన గులాబీ పువ్వులాగున్నదే, భామా నీతనురేఖ' ఇత్యాది 'రాగమయ' శృంగార వర్ణనమూ వుంది. 'చేతులన్నీ కలిపి సిద్ధమయినామంటే, ఏడు సంద్రాలైన ఈది పారేస్తాము... ప్రొద్దిప్పుడే పొడిచి భూగోళమంతటా ఎర్రరంగులు పూసి వెర్రి ఎత్తిస్తోంది, నిండుకంఠము విప్పరా-సోదరా నిదురలె మ్మని చెప్పరా...' అంటూ ప్రపంచమానవుల్ని విప్లవోన్ముఖులుగా చెయ్యడమూవుంది. 'అక్షరాల యిసుకతో కవిత కట్టలేరు-తలపులనెత్తావులు చిమ్మే మృదుహృదయ సుమమాలికావాలి, జీవనమధూళితో తడపాలి'వంటి కవితా సూక్తులున్నాయి. ప్రపంచంలోని యావ దాపన్న జనుల్నీ తనజాతిగా భావించే మహోదాత్తమైన మానవత వుంది. గత చరిత్రను గ్రుడ్డిగా పొగడుతూ వర్తమానదారిద్ర్యాన్ని విస్మరించే పలాయనవాదం నలుసంతైనా లేదు. ఒక్కొక్కచోట ఏవాదాల జోలికీ పోకుండా కేవలం ప్రకృతి సౌందర్యాన్ని తన్మయత్వంతో వర్ణించిన కవితాఖండికలూ వున్నాయి. కలకూజితాలు పెడుతున్న రకరకాల పక్షుల్ని ఒక సీస పద్యంలో రసవంతంగా వర్ణించారు శేషేంద్ర.

పచ్చని నునురెక్క పైట దాల్చినచిల్క
గొంతెత్తి పిల్లనగ్రోవిమూద
సంపెంగ ముక్కును సవరించి పిచ్చుక
జలతరంగిణి మీటె శ్రావ్యసరణి
శబళచూడము తలన్ చలియింప వడ్రంగి
ఖేలగా తిత్తుని యీలవేసె
గుమ్మడి పూవన్నె పక్షి కదల్చుచు
భరతపక్షి సితారు పలకరించె

గరుడపక్షియు నీలాలగగన సీమ
దిరిగి సన్నాయి వాయించి తేనె గురిసె
కుసుమ పీఠిక తుమ్మెద కూరుచుండి
తంబురస్మీటి శ్రుతిగూర్చె ధరణి కెల్ల'

3) భావకవిత్వదశ: (శేషజ్యోత్స్న)

'ఋతుఘోష', 'పక్షులు' అనే కావ్యాల్లో శేషేంద్ర ఎక్కువగా వేదనా జీవిగా కనిపిస్తారు.

ఈ వేదనాజీవి 'శేషజ్యోత్స్న'లో ప్రేమోపజీవి అయ్యారు. అందులోనూ విరహజీవికాక ప్రేమ సాఫల్యాన్ని, పొందిన అదృష్టజీవి అయ్యారు. అయినా సరే మోహాన్ని అలవాటుగా మార్చుకోలేదు. R S. సుదర్శనంగారు చెప్పినట్లు శేషేంద్ర, ప్రేమను తపస్సుగా, దర్శనంగా, ఆత్మసాక్షాత్కారంగా అనుభవించారు. ఆ అనుభూతే శేషజ్యోత్స్న కావ్యంలో మధుర కవితాస్రవంతిగా మనకు దర్శన మిస్తుంది.

'మబ్బుల వలువలు విడిచి
రాత్రి నగ్నంగా వెన్నెట్లో
స్నానం చేస్తూ ఉంది,
పూల నెత్తావులతో గాలి
గుసగుసలాడుతూ ఉంది;
నీవువస్తా వన్న నిరీక్షామధువు చప్పరిస్తూ
ఎద మత్తులో ఒత్తిగిల్లింది;
కల లెగిరి పోతాయేమో అని
కన్నులు ముకుళించాయి, రేకుల్లో
తేనె దాచుకున్న పుండరీకాల్లా —
మల్లెపొదను తగులుకున్న
దేశద్రిమ్మరి చంద్రిక
నీ నెమ్మేని వలువ అని
నా చేయి పట్టుకోబోయింది'

ఇటలీలోని 'వీనస్ డె మెలో' అనే త్రిలోకసుందరి విగ్రహాన్ని చూసి శేషేంద్ర వ్రాసిన 'నీవు' అనే కవితా ఖండిక, శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానంలోని 'కవితా! ఓ కవితా!' అనే గేయాన్ని జ్ఞప్తికి తెస్తుంది. ఇది శేషజ్యోత్స్నకు మకుటాయమానమైన గేయం. అతిలోక సుందరమైన ఆ విగ్రహాన్ని చూస్తూ కవి తన్మయుడై తన్ను తాను మరచిపోతాడు. మిన్నులు విరిగిన నీలిశకలాలవంటి ఆమె కన్నులు, రెండు విహంగాలుగా, రెక్కలు వచ్చిన రెండు ఇంద్రనీలమణులుగా అనంత వీధుల్లోకి ఎగిరిపోతాయి. కవికి ఒక మధురమైన నిదుర వస్తుంది. ఆ నిదురలోకి ఒక తియ్యటి కల రాయంచలా ఒయ్యారంగా, తెలిమబ్బుతునకలా తేలియాడుతూవస్తుంది. కవి సంతోష పూరిత — బెలూనులా ఆకాశపు నీలిబాహువుల్లోకి ఎగిరిపోతాడు. అతడు వీనస్ కోమల పాదలతాగ్రాలు పూచిన పుష్పమై, ప్రేమమకరందంతో నిండి పోతాడు. ఆమె కౌగిట్లో కవి ఒక దివ్యానుభూతిని పొందుతాడు.

'ఓహో! ఏమి జరిగింది నీ కౌగిట్లో నాకు!
తొలి ఋషులు అగ్నికీలల్లో
మంత్ర గ్రామాలు దర్శించినట్లు
నీ కౌగిట్లో ప్రేమజ్యోతిని చూచాను
నేను నీ భౌతిక మూర్తికోసం రాలేదు.
వచ్చానొక కిరణంకోసం
ఒక కవితాచరణం కోసం
కిరణాల్లో స్నానం చేసాను
మృదుమధుర స్మరణాల్లో గానం చేశాను
నన్ను నేను చేరుకున్నాను'

4. అభ్యుదయకవిత్వదశ :— (మండే సూర్యుడు)

'శేషజ్యోత్స్న' లోని ఆదర్శవంతమైన వైయక్తిక ప్రేమానుభూతి 'మండే సూర్యుడు'లో విప్లవాన్నీ, వీరమరణాన్నీ ఉద్ఘోషించే సామాజికచైతన్యంతో కూడినమానవతావాదంగా పరిణమిస్తుంది.

అసలు శేషేంద్ర కవిత్వాన్ని విడదీయటం కష్టం. అందులో సౌందర్యం, సంప్రదాయం, అభ్యుదయం ముప్పిరిగొని వుంటాయి. ఏది యెక్కువగా వుందో దాన్నిబట్టి పేర్లు పెడుతున్నాను. సౌందర్యోపాసనకు పరాకాష్ఠ అయిన శేషజ్యోత్స్నలోనే సామాజిక స్పృహతో విప్లవచైతన్యంతో అభ్యుదయకిరణాలతో 'మండేసూర్యుడు' ఉదయించాడు. మానవతావాదంతో ప్రజ్వలించే కవి హృదయానికి ఈ మండేసూర్యుడు గొప్ప సంకేతం. ఆర్. యస్. సుదర్శనం గారి మాటల్లో చెప్పాలంటే ఈ కావ్యంలో 'మానవచరిత్ర' మానవుని జయాపజయాలు మానవుని ఆశలు, మానవుని భవిష్యద్వర్తమానాలూ, అన్నీ అన్ని కవళికలుగా అభివ్యక్తిలో దర్శన మిస్తున్నాయి' :

'నేను చెమట బిందువుని
కండల కొండల్లో ఉదయించే
లోకబంధువుని
గుండెలతో నాకు దోస్తీ
నే నుండేది బాధలబస్తీ
సింధువంత చరిత్ర నాపిడికిట్లో వున్నా
చెప్పకుండా మనిషిని చెక్కిన శిల్పిని
చెట్లకు వ్రేలాడిన శిరసులు పూస్తున్నాయ్
కొమ్మల్లో పూలై
గోలీదూరిన గుండెలు కదలుతున్నయ్
గుడిలో గంటలై
సూర్యుడు ఈ శుభదినాన్ని మోసం
చెయ్యనివ్వను
ఈ దేశపు ప్రాచీరేఖమీద సూర్యుడు
ఉదయించకపోతే
మండే నా గుండె చీల్చి
దానిమీద పెడతా
ఎర్రటి నాకండలతో ఎండలు కాయిస్తా'

ఇలా ఒకప్రక్క విప్లవజ్వాలల్ని మండిస్తూనే, వేరొకప్రక్క శేషేంద్ర ప్రకృతిలోని అపూర్వ సౌందర్యాన్ని ఎలా దర్శిస్తారో చూడండి :

వర్షం కురిసింది. మొక్క మొలుస్తోంది. 'జలదానం చేసిన మేఘాలకి జోహార్లు చెప్పాయి చరాచరాలు. భూమిలోఉన్న చిన్నారిగింజ మెడబయటపెట్టి మొదట వచ్చిన రెండాకుల్ని చేతులుగా జోడించింది కృతజ్ఞతతో.

(శేషం)

శివభారతం - సమాలోచన

- టి. భాస్కరరావు, ఎం. ఏ., (స్ఫూర్తిశ్రీ)

'పరహిత మాత్మనిర్వృతి య
పార యశోధన గౌరవాది వి
స్ఫురణము లందఁజేసి యిహమున్
బరము నెల్వయించి, మానవున్
ధరఁ జరితార్థుఁ జేయు కవి
తాకళ నా వశమాటఁ బంచమ
స్వరమున నాలపించెద వ
సంత వనాంత రసాలశాఖలన్'

అని దక్షతతో దీక్షపట్టిన మహాకవి గడియారం వేంకటశేషశాస్త్రిగారు. ఆయన శతావధాని. 'అవధాని పంచానన' 'కవిసింహ' బిరుద సమ్మానితులు. శివభారత కవిగా స్థిరప్రతిష్ఠులు.

'ధీరాగ్రేసరమూర్తి, హైందవధరి
త్రీభాగ్యసత్యాపన
ప్రారంభుండు, దయాగుణాంబుధి, మహా
రాష్ట్రాన్వయోత్తంసుడౌ
వీరక్షత్రియమౌళి, భవ్యభరతో
ర్వీధర్మ రక్షార్పిత
శ్రీరమ్యుండు, భవానిభక్తుడు శివా
జీరాజు సామాన్యుడే'

ఇన్ని విశిష్టగుణాలు కలిగినందువల్లనే శేషశాస్త్రిగారు శివాజీని నాయకునిగా చేసి మహాకావ్యం రచించారు.

'ఆతని చరితము హైందవ
జాతిపరాయణము, భావిజగదభ్యుదయ
స్ఫీతము, ధర్మోపేతము,
నీతిపథము,నిగమసూక్తినిభమై వెలయున్'

శివాజీ చరిత్ర మట్టుకే కాదు-గడియారం వారి శివభారతంకూడా ఆయా విశేషణాల కక్షరాలా అన్వయిస్తుంది. కవి శివభారత మన్న పేరు పెట్టడంలోనే ఒక గడుసుదనం ప్రదర్శించారు. 'తింటే గారెలే తినాలి, వింటే భారతమే వినాలి' అన్న సూక్తి తెలుగువారికి తెలియనిది కాదు. తెలుగుభాషలో భారతానికున్న ప్రశస్తి కిది సంకేతం. గడియారంవారు తమ గ్రంథానికి అంతటి ప్రశస్తి నాశించారు, గడించారుకూడా. ఆధునికాంధ్ర మహాకావ్యాలలో శివభారతం మణిపూసగా మాన్యత సంపాదించుకుంది.

శివాజీ శివుని అపరావతారం, ఈ విషయాన్ని కథాముఖంగా ఎన్నోసార్లు చెప్పారు గడియారంవారు; పాత్రలచేత చెప్పించారు. అయినా తృప్తి కలుగలేదు. నిర్మాణాశ్రితమైన తమ మార్మికతను ఆశ్వాస సంఖ్యను బట్టికూడా ఆవిష్కరించారు. శివభారతంలో ఎనిమిది ఆశ్వాసాలున్నాయి; శివుడు అష్టమూర్తి శివాజీ చరిత్రను అష్టాశ్వాసమిరిమితమైన ప్రబంధంగా నిర్మించడంలో అష్టశరీరుడైన శివుడే కావ్యనాయకుడైన శివాజీ అన్నది ప్రతీయమాన మవుతుంది.

కథాప్రారంభానికి ముందుండే విషయాన్ని శ్రవ్యకావ్యంలో కృత్యాది అనీ, అవతారిక అనీ పిలవడం పరిపాటి. కాని, శివభారతకర్త రూపక మర్యాద ననుసరించి నాందీ ప్రస్తావనలు రచించడం ఒక చమత్కారం. కేవలం చమత్కారమే కాదు-తనకావ్యంలో నాటకీయతకే రూపకపద్ధతికే ప్రాధాన్యం అన్న విషయాన్ని స్ఫురింపజెయ్యడము, మొదలయినవి వాంఛితమైన స్ఫూర్తిని మూర్తికట్టిస్తున్నాయి.

సామెతలవంటి సమత గల వాక్యాలవల్లా, అర్థాంతరన్యాసవిన్యాసం వల్లా, క్రియాపదాలను వెంటవెంట ఉపయోగించడంవల్లా, అంత్య ప్రాసల వాడకంవల్లా, సజాతీయ వర్ణావృత్తులవల్లా, సముచితాలంకార సంధానంవల్లా గడియారం వారు అక్షర రమ్యతను లక్షలవిలువగా సాధించి ఆరాధించారు.

ఇదంతా ఒకయెత్తు; రసపోషణ ఒకయెత్తు. శివభారతంలో ధర్మవీరం ప్రధాన రసం. ఇతర రసాలు అంగరసాలుగా ఆయా సన్నివేశాల్లో ఆవశ్యకమైన పుష్టిని పొందాయి.

కవి ప్రస్తావనలో 'దాన దయా శమ ధర్మ వీర వర్తనుడు' అని శివాజీని పేర్కొంటారు. దానవీరుడు, దయావీరుడు, ధర్మవీరుడు, యుద్ధవీరుడు - అని చెప్పడమే కాక శాంతవీరుడుగా కూడా చెబుతారు. ఆలంకారికులు 'శాంతవీరం' చెప్పలేదు. గడియారంవారికి ఈ అంతర్భాగంకూడా అభిమతం కావచ్చు. శివాజీ తుకారామును సత్కరించడమూ, రామదాసస్వామిని సందర్శించడమూ, ధర్మాధర్మవివేచన చెయ్యడమూ, హింసాహింసలను అవలోడన గావించడమూ శమస్థాయికమైన శాంతరసాన్నే సంకేతిస్తున్నాయి. అయితే, యిది వ్యక్తినిష్ఠమయిన శాంతినీ నివృత్తి రూపమైన శాంతినీ కాక, సమాజపరమైన శాంతినీ ప్రవృత్తిరూపమైన శాంతినీ సంకేతించడం చేత దీనిని శాంతవీరంగా పేర్కొనడమే ఆయన మనస్కారం. కథానిర్వహణలో ఆఖ్యాన శైలినీ, వర్ణన శైలినీ మించి నాటకీయశైలిని ఉపయోగించుకోవడం సర్వత్ర ఉజ్జ్వలంగా కానవస్తుంది. వర్ణనలనుకూడా పాత్రముఖంగా నిర్వహించిన పట్టులేయెక్కువ.

సాజీ ఖాండదేవును పంపుతూ 'తగు సూత్రధారుడవు నీవ గదయ్య స్వరాజ్య నాటికన్' అని అంటాడు. ఖాండదేవు చనిపోతూ శివాజీతో చెప్పిన మాటలు ఈ భావాన్ని ఆవృత్తి చేస్తున్నాయి -

'ఒకపరి ఖాండదేవుడు గు
రూత్తము డీ శివరాజు కంచు, మా
మకచరితంబు నీ విజయ
మంగళనాటక పూర్వరంగ మా
టకుఁ దగె; నాయకుండు ప్రక
టంబుగ రంగము నెక్క సూత్రధా
రకు బలె భూమికాంతర పు
రస్కృతికై తెరచాటు కేగదన్'

ఈ మాటల్లో దాదోజీ ఖాండదేవు శివాజీ నిర్వహిస్తున్న పాత్రను ఎంతగా తీర్చి దిద్దాడో వ్యజ్యమానమవుతుంది. ఇది విజయమంగళ నాటక మట ! నాయకుడు శివాజీయే. తాను సూత్రధారుడు; కాబట్టి నాయకుడు రంగప్రవేశం చేశాక తాను రంగంమీద నిల్వకూడదు. సన్నివేశానికి సరిగ్గా అతికినట్లు సరిపోయింది యీ కల్పన. సంభాషణ క్రమంలో స్వయంభువుగా, సహజంగా వెలువడింది. ఇంతకుముందు, శివాజీ అపమార్గంలో పడుతున్నాఁడనుకుని ఖాండదేవు హెచ్చరించినప్పుడు శివాజీ యిచ్చిన సమాధానం - ప్రతి భాగంలోనూ కవిశిల్పి పనితనం కల్పలతగా అల్లుకుంది. దాదోజి ఖాండదేవు, బాజీప్రభు, తానాజీ, సూర్యాజీ, జయసింగు, జశ్వంతసింగు మొదలయిన పాత్రల చిత్రణ నిండుగా నిబ్బరంగా సాగింది. నగర పర్వత సూర్యోదయ సూర్యాస్తమయాది వర్ణనలూ, యుద్ధ మంత్ర దౌత్య ప్రయాణ మృగయా వివాహ పుత్రోదయాది వర్ణనలూ నిర్వహింపబడిన తీరు ఔచిత్యానికి తీరు తియ్యములు నేర్పుతుంది.

పురాణ జ్ఞాపికలవల్ల విస్తృతమైన భావాన్ని సజీవంగా, సంక్షిప్తంగా వెల్లడించవచ్చునన్న కీలకం కవిగారు లీలగా అందిపుచ్చుకున్నారు. దానితో ఎక్కడా లేని జిగినీ బిగినీ దక్కించుకున్నారు. షాజీ లంకజీతో -

'మన మహారాష్ట్ర భూదేవి మునిగియున్న
దుర్ధ తారిబలాంబుధి; నుద్ధరింపఁ
జోరుము వీర వరాహబంధురత మెరసి'

అని అంటాడు. పురాణ ప్రసిద్ధమైన వరాహావతార గాథ మొత్తంసన్నివేశాన్ని చైతన్యచకచ్చకితం చేస్తున్నది. ఇలాగే

'కంసునకుం బానిన వాసుదేవుడవటంచున్
మిమ్ము భావింతు'

'జీజియాబాయి తొంటిసత్యభామనిజము'

'భర్త సెభబాని వాల్మీకి పదములంటి,
పనవుచున్న సీతను దలంపునకుఁ దెచ్చు,
జీజియాబాయి'

'పతిరాక లరయు చామె కణ్వు చెంత
శకుంతల కరణి నుండె'

'ఇందఱు మావళాజనము
లీ గిరి కానన కుంజ వాటికా
కందర భూముల న్నిలిచి
కష్టములన్ బడుచుండ, నేను రా
జ్యేందిర కౌఁగిలింత రమి
యింతు నె? వారికి నేను-నాకు వా
రందఱు ముక్కలై కలిసి
యూడెద మిందు స్వరాజ్యనాటికన్'

అని శివాజీ తాను స్వరాజ్యనాటికను ఆడుతున్నట్లు పేర్కొంటాడు. సందర్భ సముచితంగానే ఉన్న యీ మాటలు కవిగారి హృదయంలో అంతర్నిహితంగా ఉన్న నాటకీయరీతికి ద్యోతకంగా వ్యవహరిస్తున్నాయి.

శివాజీ పుట్టుక, జీజియాబాయి శిక్షణ దాదోజీ ఖాండదేవు గురుత్వం, శివాజీ వివాహం, గోరక్షణ విజయం, రాజకీయ పరిజ్ఞానం, మావళా సైన్యసమీకరణం, కోటలను పట్టుకోవడం, శత్రువులను ఎదుర్కోవడం - మొదలైన అనేకాంశాలతో నడిచిన యితివృత్తం శివాజీ పట్టాభిషేకంతో శుభాంత మవుతుంది. 2389 పద్యాలుగల యీ కావ్యం అనవసరమైన విషయాలజోలికి పోకుండ, అవసరమైన విషయాలను విడవకుండా నడిచి జిగినీ, బిగినీ సంతరించుకుంది.

శివాజీ తండ్రి షాజీ. శివాజీలో జీవిత సర్వస్వమై విస్తరించుకున్న స్వధర్మ రక్షణ, స్వతంత్రరాజ్య స్థాపన బీజ ప్రాయంగా షాజీలో ఉన్నాయి. కాని, యెన్నో యెదురుదెబ్బలవల్ల తాను తన ఆశయాలకు రూపు దిద్దుకోలేకపోయాడు. లుకజీ నిజాముకొల్వును, విడిచి తనతోపాటుగా మొగలుకొల్వులో చేరమన్నప్పుడు తమ్ము నమ్ముకున్న నిజామును విడిచిపెట్టడం ధర్మంకాదనీ, కృతఘ్నత అవుతుందనీ, అయినా దేశదాస్య విమోచన కయితే తాను సిద్ధమే అని చెబుతాడు షాజీ. కాని లుకజీ అల్లుని మాటలను పెడచెవిని బెట్టడమే కాక, అతనిమీద పగసాధించే ప్రయత్నం కూడా మొదలుపెడతాడు. ఆప్రయత్నం లోనే ఒకమారు శ్రీనివాసరావింటిలో ఉన్న జిజియాబాయి యెదుట అల్లుడు తప్పించుకున్నాడనీ, చేతకానివా డనీ దుర్భాష లాడతాడు. జిజియా కాత్యాయని లాగా ముందుకు దూకింది. ఈనిన సింగంలాగా ఎదుర్కొంది. 'నువ్వలు కూడ కాన్పులను కూరిమిఁ బెంచు జగంబునందు నీ వెవ్వడవయ్య! ఆదరణ కెక్క… యల్లుడు నాడుబిడ్డయున్' అని నిలదీసి అడిగింది. మెత్తని మాటలతో తండ్రి చిత్తాన్ని కరగించింది. షాజీ రాజకీయ కారణంగా మరో వివాహం చేసుకున్నప్పటికీ భర్తయెడల తనప్రేమ తరిగి పోలేదు. అంతటి అచంచలప్రేమకే భర్తనుంచి తానూ పొందగలిగింది. జిజియా నుద్దేశించి షాజీ -

పూవులకన్నఁ గోమలము
పూజ్యము భారత భూ పతివ్రతా
దైవము; సుప్రసాదమిళి
తంబుగ నాయుకు చూచె నేని సు
శ్రీవిభవమ్ములన్ గురియుం
రేగి కనుంగవ వేపురించినన్
గావిరి కప్పు నిప్పు లుబు
కన్ జగమెల్ల దహింపకుండునే'

అని అనుకుంటాడు. తన గౌరవాన్ని సర్వస్త్రీజాతియెడలా ప్రకటిస్తాడు.

'యత్ర నార్యస్తు పూజ్యన్తే రమన్తే తత్ర దేవతాః' అన్నది తన ఆంతర్యం.

అటువంటి ఆదర్శదంపతుల పుణ్య ఫలం శివాజీ. చిన్నతనంనుంచీ పురాణ వీరుల గాథలుచెప్పి జిజియాబాయి శివాజీని ఆదర్శవీరుని గా, ధర్మరక్షణపరాయణునిగా దిద్దింది. 'ధర్మో రక్షతి రక్షితః' అన్నదే తన విశ్వాసం. ఒకమాటు మొ… లులవల్ల కలిగిన బాధలు చెబుతూ-

తెలుఁగు రుబాయీలు

"కవిగణపతి"

ఆమె కడఁగూడి విహరించునతఁడు మరుఁడు
ఆమె యధరామృతము గ్రోలునతఁ డమరుఁడు.
ఆమెతో గూడి సయ్యాటలాడి కూడ
సతము విరహాసంతప్తుఁడౌ నతఁడు నరుఁడు.

ఆమె యెదురైనచో శశి నసలె తలఁప
ఆమె తాకుచో తనుగాలి నసలె తలఁప
ఆమెతో నున్న సమయమ్ము నందు నేను
పొసఁగు ప్రేమకవిత్వము నసలె తలఁప.

ఎడఁద నుంకువగా ఆమె కీయనుంటి
ఇల్లడమ్ముగ నాదు మేనీయనుంటి
చూచి తాఁకి వానిని చాన నాఁచికొనియె
ఇప్పుడిఁక నేను ఆమె కేమీయ నుంటి?

చాన రంభయేవి కనగ శక్తి తొలఁగు
చావుమీఁద నేని మిగుల సక్తి కలుగు
మధువులేని దినము త్రాగుమానవునకు
మంతెఁడైన దొరకెనేని ముక్తి కలుగు.

* ఉర్దూలో రుబాయీల పేర కవిత్వమున్నది. ఆ ఛందమునకు మన తెలుగులోని తేటగీతులకు మాత్రలసామ్యమున్నది. రదీఫ్, ఖాఫియా నియమములతో తేటగీతులలో ఆంధ్రసాహిత్యమున వ్రాయబడిన తెలుగు రుబాయీలు ఇవి.

(14 వ పేజీ తరువాయి)

'కన్నుల పండువై తనుపు
గాంచినగోవుల నిండుపైరులన్
గన్నెల విప్రులన్ జెఱచి
గండతనమ్మునఁ గాడు బీడుగాఁ
దన్నుచు దన్నుచున్ మొగలు
దండులు రా_నదలించి ధీరతన్
వెన్నడిఁ బారఁద్రోలఁగల
వీరుఁ డొకం డిల లేకపోయెనే'

మొదలయినవిధంగా తన ఆవేదనను వెల్లడిస్తుంది జిజియా. శివాజీ వెంటనే బాల్యచాపలాన్ని పక్కకు నెట్టి సప్రశ్రయంగా, సముదాత్తంగా, ఈవిధంగా అంటాడు_

'కార్తవీర్యుడు గొన్న కపిలధేనువుఁ దేర
రణభీము భార్గవ రామునట్టు
లేకచక్రపురంబు నెరియించు బకుగెల్వ
ద్విరదాయుతస్థేము భీమునట్టు
లాదితేయుల గెల్చి యమృతకుంభముఁ దేర
దత విపక్షు దిధక్షుఁ దార్క్ష్యునట్టు
లమరసామ్రాజ్యాపహర్తయౌ బలిఁద్రొక్క
మాయావతార వామనుని యట్లు
పనుపుమీ నన్ను; సంశయపడకు తల్లి!
అమృతవాక్కుల దీవించు మదియ చాలు;
చలము బలమును శక్తియుక్తులును జూపి
జయము గొనివత్తు; నీమనశ్శరముఁ బుత్తు'

తల్లి శిక్షణ చేకూర్చిన పురాణగాథా ధౌరంధర్యమూ, ఖాండదేవు దండించిన ప్రచండ రణశిక్షా శౌండీర్యమూ, ఆదర్శ నాయకోచితమైన అహంకార దూర గాంభీర్యమూ, దర్శనమిస్తున్నాయి. బాల శివుని వాక్కులలో.

సాధారణంగా కావ్య పాత్రలు సర్వాంగీణ సౌష్ఠవంతో కానరావు. కాని, శివభారతంలో శివుడు సర్వాంగీణంగా_ కొడుకుగా, శిష్యుడుగా, నాయకుడుగా, భర్తగా, తండ్రిగా, నెచ్చెలిగా, భక్తుడుగా, వీరుడుగా, రాజకీయతంత్రజ్ఞుడుగా, ఆదర్శప్రభువుగా, మహామానవుడుగా సాక్షాత్కరిస్తాడు. ప్రజల నిరీక్షణలో_

'మెరుపులవంటి చూపు, నులి
మీసలబుగ్గలనంటు గడ్డపుం
బురుజులు, ముళ్ళకన్బొమలు
పర్వగ జేగురుగొన్న మోముతోఁ
దురగము నెక్కి నల్గడల
దూకు మహారథు'

డని శివాజీ బాహ్యరూపాన్ని కూడా కవిశ్రీ కళ్ళయెదుట బొమ్మకట్టించారు.

తిక్కన భారతగ్రంథాన్ని 'ప్రబంధ మండలి' అన్నాడు. అలాగే శివభారతం కూడా అఖండకావ్యమే అయినా అనేక లఘుకావ్యాల సంపుటి యనడం సమంజసం. దాసబోధలో దీని ఛాయ కొంత కనిపిస్తుంది.

పట్టాభిషేకానంతరం శివాజీ భవానీ మాతను సేవిస్తూ_

'నాకొఱకే వరంబునయి
నన్ మదిఁగోర, భవత్పదాబ్జసే
వా కృతి చాలు; చాలిన శు
భంబులు హైందవభూమికిమ్ము; నే
సాకిన జాతి నీతి మత
సత్యపథం బెపుడైన వమ్ముగా
నీక వెలుంగఁజేయు మిది
యే మదభీష్టశతంబు శాంకరీ!'

అని 'మత జాతి నీతి దైవతభక్తి మహితమై హైందవజగము వెంపారు గాక' మొదలయిన విధంగా తన అభీష్టాన్ని నివేదించుకుంటాడు శివాజీ. ఈ చివరి ఘట్టం భరతవాక్యప్రాయంగా వ్యవహరిస్తున్నది. నాందితో మొదలయిన కావ్యం భరతవాక్యంతో ముగియడం ఆద్యంత సమన్వయాన్ని అందంగా అంది పుచ్చుకోవడమే కదా!

గడియారం శేషశాస్త్రిగారు శివభారతంతో ఆంధ్రసాహిత్యహర్మ్యంలో అనర్ఘ రత్నదీపికను నెలకొల్పడమే కాక, నవభారతానికే చైతన్యపు నివాళు లెత్తారు; వెలుగుబాటలు వేశారు.

విశ్వనాథవారి సాహిత్య విమర్శ

(గతసంచిక తరువాయి)

— శ్రీ శివలెంక ప్రకాశరావు, ఎం. ఏ.

పీఠికలు

ప్రాచీనయుగంలో ప్రతి కావ్యానికీ 'అవతారిక' ఉండేది. ఇందు కవిచేత స్వయంగా వ్రాయబడి ఆ కావ్యంలోని విషయం పరిచయం చేయబడుతుంది. నేటి కాలంలో అవతారికల స్థానాన్ని పీఠికలు ఆక్రమించాయి. ఇవి ఇతరులచే రచించబడతాయి. గ్రంథపరిచయం చేయడమే వీటి ముఖ్యప్రయోజనం. కావ్యావతారిక లక్షణ పరిశీలనకే పరిమితంకాగా పీఠిక లక్ష్య పరిశీలనకుకూడా స్థానం కలిగిఉంది. తొలిపలుకు, మున్నుడి, ఆముఖం, ఉపోద్ఘాతం, ప్రస్తావన, ప్రవేశిక, ప్రకాశిక, భూమిక మొదలైనవి పీఠికకు పర్యాయపదాలుగా నేడు వాడుకలో ఉన్నాయి.' (మహతి- 281, 282 పే)

విశ్వనాథవారు వెలువరించిన పీఠికలు ఆయన విమర్శనా యజ్ఞవాటికలు. వీటి యందునూ సత్యనారాయణగారి ప్రత్యేక వైఖరి ప్రస్ఫుటమవుతుంది. నన్నయగారు భారతగాథలోని ఆయువుపట్టును పట్టుకొన్నట్టు, విశ్వనాథవారు కావ్యంలో బీజభూతంగా నిక్షేపించబడిన ప్రాణాన్ని పట్టుకొని విమర్శిస్తారు. విభిన్న గ్రంథాలపై,వారు ప్రవచించిన పీఠికలు వారి అసాధారణ ప్రజ్ఞావైభవాన్నీ, బహుముఖమైన శాస్త్ర వైదుష్యాన్నీ చాటి చెప్తున్నాయి. ఒక్కొక్కటీ ఒక్కొక్క మణిపూస.

హంపీక్షేత్రము:- ఇది కొండాలి సుబ్బారావుగారిచే రచించబడిన ఖండకావ్యం. ఆధునిక ఖండకావ్యాలలో ఇది చాల ప్రసిద్ధిగాంచింది. దీనికి 'ప్రవేశిక' వ్రాస్తూ విశ్వనాథవారు 'కావ్యమునకు రీతియాత్మ యనినారు కొందరు. పూర్వాంధ్ర కవులలో రీతియలవడని కవిత కలవారు లేరు. నేటి కాలమున చాలమంది యున్నారు. సుబ్బారావుగారి కవితకు రీతియున్నది. అది వైదర్భి. కంకంటి పాపరాజురీతి. అందుకని అతని కావ్యము తక్కువరకములోనిదికాదు. బ్రతికి బట్టకట్టినచో సరస్వతీదేవిచేత పట్టుసెల్లాలు కట్టించెడివాడే కవి. కావ్యగుణములు మహాకవి లక్షణములు. అవి సర్వము బీజప్రాయముగ నీ చిన్నకావ్యమందే యున్నవి... అనేక గుణము లీచిన్ని పాత్రములో నున్నవి. అందుచేత విషయబాహుళ్య మెక్కువ, విస్తరింపు తక్కువ యైనది. ఇందందు శబ్దగత దోషములు కలవు. ఇవిచాల స్వల్పములు. మహారాజ, కలబడె, హార్తకు మొదలైనవి. పరజా అను శబ్ద మీయన ప్రయోగించెను. ఇది అన్యదేశీయము. దీని నే శిష్టుకృష్ణమూర్తికవి పరదా యని ప్రయోగించెను. ఇది పుర్దాశబ్దభవము. ఈదోషములు బహుగుణకమైన ఈకావ్యములో పట్టింపుకు రావు. 'ఏకో హి దోషో గుణసన్నిపాతే నిమజ్జతి.' (20-1-33)' అని కూలంకషంగా విమర్శించి గుణదోషవిచారణ చేశారు. నాలుగు దశాబ్దాల క్రితమే వారి విమర్శనాస్థాయి పైవిధంగా ఉండగా సహస్రమాస జీవియైనవారు చివరి దశలో వ్రాసిన వ్యాఖ్యానాలు ఎంత ప్రతిభావైశిష్ట్య ద్యోతకాలో ఊహించవచ్చు.

ఆంధ్రపురాణం:- శ్రీ మధునాపంతుల వారి ఈఉద్గ్రంథానికి పీఠిక వ్రాస్తూ (8-2-1953) విశ్వనాథ 'అధునాతనాంధ్రసారస్వతమున నీ ఆంధ్రపురాణముతో మరియొక మహాగ్రంథ ముదయించిన దని చెప్పవచ్చు' ననీ, "పూర్వాంధ్రకవి చరిత్ర విషయమున శ్రీ వీరేశలింగంపంతులుగారెంత చేసిరో యధునాతనాంధ్రకవి చరిత్రమునకు శ్రీ సత్యనారాయణశాస్త్రి గారంత చేసి రని (5 పే) ప్రశంసించారు.

సాతవాహన రాజులు ముప్పదిమంది యని వ్రాశారనీ నిజానికి ముప్పది యిద్దరనీ, వారందఱూ కలిసి 506 సం॥ పాలించగా ఇందు 454 ఏళ్లు మాత్రమే అని శాస్త్రిగారు రచించారనీ ఖండించి, ఈ దోషాలు పాశ్చాత్యుల ననుసరించి వ్రాసిన మన చరిత్రకారులవి కాని కవిగారివికావని చివరలో సమర్థించారు విశ్వనాథ. ఎందుచేతనో ఇప్పటి ముద్రణంలో ఈపీఠిక తొలగించబడింది.

సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం-ఆరుద్ర- 2వ భాగం:- విశ్వనాథవారి విమర్శ ఏ గ్రంథం విలువకైనా నికషోపలం వంటిది. అందుకే రచయితలు తమ పుస్తకాలకు మున్నుడి వ్రాయండనీ, అభిప్రాయం వ్రాయండనీ విశ్వనాథవారి వెంటపడేవారు. ఆయన నిస్సంకోచంగా విమర్శిస్తారని తెలిసినా అదికూడా తమ పుస్తకాలకు ఒక విలక్షణత్వాన్నీ, ప్రత్యేకతనూ,విలువనూ సంతరించి పెడుతుం దని భావించే వారు రచయితలు.

అలాగే ఒక బృహత్తర ప్రణాళికతో ఎంతో శ్రమించి 12 భాగాలుగా వెలువరించిన 'సమగ్రాంధ్ర సాహిత్యం' విలువ కడుతూ మరుగు పడిపోయిన కొందరు కవుల పుస్తకాల్లోనుంచి లక్షణగ్రంథకర్తలు ఉదాహరించిన పద్యాలనుబట్టి మాత్రమే వారిఉనికి తెలియ వస్తూఉండగా ఇటువంటి కవుల పద్యాలన్నీ వారి పేర వ్రాసిన శీర్షికల్లో ఉదాహరించడం చాలామంచిపని అనీ, కొందరు కవుల కాలమునుగూర్చి ఇప్పటివరకూ వెలువడిన భిన్నాభిప్రాయాలు ఒకచోటకూర్చి పెట్టడం ఈసాహిత్యంయొక్క విశిష్టత' అనీ విశ్వనాథ ప్రకటించారు.

ఈ సంపుటానికి తాను పీఠిక వ్రాయాలని సంకల్పించడానికి గల మూడు కారణాలను వివరిస్తూ 'ఒకటి-మద్దూరి నరసింహారావుగారియందు నాకున్న మొగమాటం. రెండు-ఈ గ్రంథకర్తయే పీఠిక

వ్రాసిపెట్టమని నాకు వ్రాయటం. మూడవదైనా మొట్టమొదటిది దీని ప్రథమ సంపుటాన్ని యాదృచ్ఛికంగా ఎక్కడో చూచి 'శ్రమపడి వ్రాసినాడు' అన్న అభిప్రాయం కలిగి, ఎవరో అడిగితే ఆ అభిప్రాయం చెప్పడం' అని అంటారాయన.

విశ్వనాథవారికి చాలాగర్వం అనీ, తానొక గొప్ప పండితు డని అహంకారమనీ, పెక్కుమంది వ్యాఖ్యానించడం అందరకూ తెలిసినవిషయమే. కాని తాము సర్వజ్ఞులముకామనీ, కొన్ని విషయాలలో తాను విమర్శించడానికి తగ ననీ నిస్సంకోచంగా చెప్పేస్వభావంగల వ్యక్తిగా విశ్వనాథ కనిపిస్తారు. దాని కీసాక్ష్యం ఒక్కటి చాలు.

“నిజంగా పడితే నేను దీనికి పీఠిక వ్రాయకూడదు.... మొదటి సంపుటానికి బ్రహ్మశ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు వ్రాసారు. న్యాయం పడితే తరువాత వ్రాయవలసినవారు శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు. మా గురువుగారియొక్క శిష్యులలో అందరికంటె పెద్దవాడు శివరామశాస్త్రిగారు. తరువాత శ్రీ లక్ష్మీకాంతం నేను మూడవవాణ్ణి. నిజంగా శ్రీ లక్ష్మీకాంతంగారే దీనికి తగుదురు. ఆయన ముప్పది ఏండ్లనుంచి విశ్వవిద్యాలయాల్లో ప్రధానాధ్యాపకుడుగా ఉంటున్నారు. వారు ఈ ఆంధ్రసాహిత్య చరిత్ర చాలామంది విద్యార్థులకు పాఠం చెప్పారు. దీనిని గురించి చాలా వ్రాశారు. అన్ని విధాల దీనికి వారు సమర్థులు. నేను ఏదో కవిత్వం వ్రాసుకొనేవాణ్ణే తప్ప, పట్టుమని ఒక్కదానిలో గట్టిగా కృషి చేసిన వాణ్ణి కాను. ఆఖరుకు - కొత్తవైద్యుడికన్నా నయం అన్నట్లుగా నలభైఏభై ఏండ్ల సాహిత్య పరిచయం ఉన్నా, పట్టుమని నేను దేనిజోలికీ పోను. పోతే చాలా తగాదాలు ఉన్నవి. కాని ఒక విధంగా ఈపీఠికను నేను వ్రాస్తే సరిపోతుంది. 'ఇందులో మేము నిష్ణాతుల' మని కంకణాలు కట్టుకొన్న వాళ్ళదగ్గరకు వెళితే ఇది ఒకకొలికికి రాదు... నాకు క్షేమేంద్రుడు ఎప్పుడివాడైనా పరవాలేదు. రంగనాథునిఇంటిపేరు 'చక్రపాణి' అయినా పరవాలేదు 'అచ్చవెల్లివారైనా పరవాలేదు.' (9,10పే)-18-4-65.

ఇందులో విశ్వనాథవారివినయవిధేయతలు బహిర్గతమయినా విపరీతార్థాలు తీసే మహానుభావుల కందరికీ వందనాలు.

బీజాక్షరమాల:- ప్రతివారికీ కొన్ని మొగమాటాలు తప్పవు. బలవంతపు బ్రాహ్మణార్థంగా వ్రాస్తే దాని పోకడ వేరుగా కనిపిస్తూనే ఉంటుంది. ఒకొక్కసారి విమర్శకుడు తన స్వాభిప్రాయాలు ప్రకటించడం కుదర దనుకున్నప్పుడు వ్యంగ్యమర్యాదను పాటించడమే శరణ్యమని భావిస్తాడు. సరస్వతీబాయి గిరిగారు వ్రాసిన ఈచిన్న పుస్తకానికి (1969) విశ్వనాథవారు వ్రాసిన అభిప్రాయం చూస్తే ఇదే విషయం స్పష్టమవుతుంది.

'ఇది ఒక గ్రంథము కాదు. అక్షరమాల అక్షరముల వాసన. ఇందులో అక్షరములు వేలు. శబ్దాలు లేవు. అన్వయములేదు. ఉన్నను వానిదారి వానిదే. ఒక పెద్ద అఱపు. ఒక పెద్ద ఆక్రోశము.

ఒక జీవుడు - ఆజీవుడు స్త్రీ. ఇప్పుడు గొప్పస్త్రీ. ఒకగొప్ప పదవిలోనున్న పురుషుని భార్య. కడిపెడు బిడ్డలను కన్న స్త్రీ. ఆమె సంతతి తామరతంపరగానున్నది. గొప్ప లౌకిక జ్ఞానము కల స్త్రీ. తన భర్త పదవికి తాను హేతువనుకొన్నంత వివేకవతి.

ఈజీవునకు ఈఅరచిన జీవునకు సంబంధము లేదు. ఇది ఒక ఆశ్చర్యము. పూర్వజన్మవిశిష్టసంస్కారమో ఒక విలక్షణమైన సాధనమో! కాని ఈ అఱపులో - ఆ జీవుడు-లోకము నందొక లౌకికజ్ఞానము కలవా డన్నలక్షణ మున్నది. అది యిది గ్రంథ మనిపించుచున్నది.' ఈ అఱచిన యామె కానిచో నిది సహజము. ఎవరో యోగిని యొక్క యున్మత్త ప్రలాపము.

కాని యీమె యీమె. ఈ సాధన యొక్క ఆశ్చర్యము ఈ అఱపునకు-ఈ కేకకు- ఈ ఆక్రోశమునకు-ఒక వైలక్షణ్యము తెచ్చినది. ఇట్టి సాధన నాన్యతో దర్శనీయము. పరమేశ్వరుడు విన్నాడు. వినక తప్పదు. ఇది అట్టి కేక.' (అనంతరాగం 223, 224 పే)

చిట్టచివర 'పరమేశ్వరుడు' అనే పదం 'విశ్వనాథు'డనే అర్థం స్ఫురింప చేస్తున్నదనుకుంటే తానీ పుస్తకం 'వినక తప్పలే' దనీ ఇది ఇష్టపూర్వకంగా వ్రాసిన విమర్శకాదనీ స్పష్టమవుతుంది.

ఆంధ్రమహాభారతము - ఆదిపర్వము:- ఆంధ్రసాహిత్య అకాడమీవారు ప్రచురించిన (సాధారణ 1971) ఈ పర్వాన్ని విశ్వనాథవారే పరిష్కరించి, 'పద్యవిద్య' అనే శీర్షికతో దీర్ఘమైన ఒక పీఠిక వ్రాశారు. 'ఇందులో “పద్య మనగా నేమి?” అని పృచ్ఛించుకొని 'విద్య యనగా జ్ఞానము... విద్యయనగా నొక నేర్పు. ఒకభగవత్ప్రసాదితమైన విషయములను సంయోగపరచుటలో వివేకము భాసించునట్లు చేసెడి క్రియాదీప్తి' అని చౌర్యాది విద్యలను వివరించి కవిత్వంకూడా ఒక విద్య అనీ, అది వట్టిగణయతి ప్రాసల కూర్పు మాత్రమేకాక దాని వెనుక ఒకశిల్పమున్న దనీ ఈ పద్యవిద్యను ఆంధ్రభాషలో సృష్టించినవాడు నన్నయ్యగారని ప్రకటించారు విశ్వనాథ.

సాధారణంగా సమానార్థకాలుగా వాడబడే వాఙ్మయం, సారస్వతం అనే పదాలను వివరిస్తూ, వృత్తిరీతి శయ్యాపాకములు మహాకవులయందు భిన్నభిన్నములుగా నుండి యొక మహోన్నతమైన లక్షణమును పొంది సారస్వతమగుచున్నది. తేలికమాటల కూర్పుతోడి వేయిగ్రంథములు వాఙ్మయము కావచ్చును. సారస్వ

గ్రంథ సమాలోచన

వైరభక్తి

[రచన : శ్రీ చెలికపల్లి జమదగ్నిశర్మ గారు. కాళహస్తి. చిత్తూరు జిల్లా. వెల తెలియదు.]

వాఙ్మయ మహాకాశమున పోతనామాత్యుడు ధ్రువ నక్షత్రము వంటివాడు. భక్తితత్త్వములను కవితా మాధుర్యమున మేళవించి (రంగరించి) అగదంకారు డైనవాడతడు. ఆభక్తితత్త్వముల నుద్బోధింపవచ్చిన యుద్గ్రంథము వైరభక్తి. దీనిని రచించినవారు శ్రీ జమదగ్ని శర్మగారు. వీరి కవితాభక్తులు జ్వాల దగ్ని శిఖా సమ్మితములు. వీరు మంచికథకులు, భావుకులు, తత్త్వాన్వేషకులు. తాము గమనించినదానిని సహృదయుల కందింప నుత్సహించినవారు. ఒక్కొక్క సంఘటన యొక్కొక్కరి కొక్కొక్కవిధముగా స్పందన నిచ్చును. మానవుని ప్రకృతి జిగీష నాధారముగా గొని వైరభక్తి నావిష్కరించిరి.

వైరభక్తిలోని పద్యముల సంఖ్య 396. ఇది యారాశ్వాసముల గ్రంథము. ప్రతియాశ్వాసములోని పద్యసంఖ్య అరువదియారు. ఈ మొత్తము పద్యముల సంఖ్య 18 లేక తొమ్మిది యగును. ఇదియంతయు వీరికి గల సంఖ్యాశాస్త్ర వైదుష్యమునకు తాత్త్వికచింతనకు తార్కాణము. ఈ గ్రంథము శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి వారి కంకితమై వదాన్యశేఖరులు శ్రీ గ్రంథి సుబ్రహ్మణ్యముగారి పోషకత్వమున ప్రకటితమైనది. ప్రథమాశ్వాసమున జయవిజయుల శాప వృత్తాంతము, వారియవతారములు, శిశుపాలుని జన్మవృత్తాంతము (ప్రధానముగ) సాత్త్వతీ ప్రార్థన, మున్నగునవి యున్నవి. ద్వితీయమున రుక్మిణీ జననము, కృష్ణానురాగము, శిశుపాలునితోడి వివాహ ప్రసంగము, రుక్మిణి యగ్నిద్యోతనుని కృష్ణునికడకుఁ బంపుట రుక్మిణీ విషాదము ప్రధానములు. తృతీయమున నగ్నిద్యోతనుడు కృష్ణునిఁ జేరి, యాతిథ్యము నందుట, కుండినకు శ్రీకృష్ణుని దెచ్చుట ముఖ్యములు. . చతుర్థమున రుక్మిణి ప్రార్థన, హారణము, రుక్మి పరాభవము, శిశుపాల రుక్ముల పరస్పర సమాశ్వాసనము, రుక్మిణీ కృష్ణుల వివాహము వర్ణితములు. పంచమమున శిశుపాలుని దౌష్ట్యములు వానిస్వగతము ముఖ్యములు. షష్ఠమున ధర్మజుని రాజసూయాచరణము కృష్ణుని పూజించుట, శిశుపాలుని దుర్వ్వచనములు, వాని సంహారము, ప్రముఖములు.

వైరభక్తిలో రుక్మిణీకల్యాణముప్రధానమైనది. జయవిజయుల మొదటి రెండు జన్మలు (హిరణ్యాక్ష, హిరణ్యకశిపులు, రావణకుంభకర్ణులు) వర్ణితములు. మూడవ జన్మలోని శిశుపాల దంతవక్త్రులలో రెండవవా రిందు లేరు. కారణము తెలియదు. పోతనామాత్యుని రుక్మిణీ కల్యాణమునకు, నన్నయ శిశుపాలవధకును, వైరభక్తికిని సంఘటనాదులలో కొంత విభిన్నత కలదు. ఇట్టి భేదమువలన కవి సాధింపదలచుకొనిన దేమి యనిపించును.

జయ విజయుల మూడుజన్మలలోను (హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపులు, రావణ కుంభకర్ణులు, శిశుపాల దంతవక్త్రులు)వారి దౌష్ట్యము క్రమక్రమముగా లుప్యమానమైయుండుట కానవగును. హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపులు, భూమిని జుట్టుట మున్నగువానితో లోకోపద్రవ మొనరించిరి. రావణ కుంభకర్ణులలో రావణుని దౌష్ట్యము సీతాపహరణమును విడిచినచో మిగిలినది దేవతాది పీడనము. దేవతలతోడి వైరము జ్ఞాతి సంబద్ధముగా నూహించుకొనవచ్చును. శిశుపాల దంతవక్త్రులలో శిశుపాలునిదుష్కార్యలు శ్రీకృష్ణద్వేషమును రుక్మిణీహారణజన్యమును నని యూహింపవచ్చును. 'వైరభక్తి' నామము ననుసరించి చూచిన జయవిజయుల మూడు జన్మలలోని దౌష్ట్యముల క్రమ పరిణామము సుస్పష్టము గావలెను. జయవిజయుల దౌష్ట్యము మూడవజన్మలో లుప్తప్రాయము. సంఘపరము కాదు. వ్యక్తిపరము. ఇందు రుక్మిణీ కల్యాణము నాలు గాశ్వాసముల మేర నాక్రమించుట విచిత్రముగా నుండును. పురుషుడు ప్రకృతిని జయింపలేడనియు, ప్రకృతి పురుషునకు స్త్రీవలె లొంగియున్న ట్లుండుననియు వీరిభావనగాఁ దోచును. ఈ వైదాంతిక దృష్టితో వైరభక్తిని రుక్మిణీ కళ్యాణమును సమన్వయపరుప యత్నించిరి. కవిగారి తాత్త్వికదృష్టి కథలో తరచుగా ప్రత్యక్షమై పౌరాణిక వివరణప్రాయమై దీనికావ్యత్వమును సంకోచపఱచినదని చెప్పవచ్చును.

శిశుపాలుని స్వగతాదులవలన నతడు కావలయునని శ్రీకృష్ణునితో వైర మూనినట్లగపడును. రుక్మిణిని పంచదశిగ షోడశిగా శ్రీసూక్తప్రతిపాదిత దేవినిగ వీరు భావించిన ట్లగపడును. అగ్నిద్యోత

(17 వ పేజీ తరువాయి)

తము కాదు. సాహిత్య మనిపించుకొను శక్తి దానికి చాలదు. ఇది రహస్యము'.

'...కావ్యరచనయందు కొన్నిచోట్ల వ్యుత్పత్త్యర్థములతో కూడిన శబ్దము ను ప్రయోగించుటచేత శోభవచ్చును. రూఢ్యర్థమునందు కవి ప్రయోగించును. యోగార్థముచేత నొకధ్వని పుట్టును. భావమునం దొక చమత్కారము జనించును.'

ఈ విధంగా సోదాహరణంగా చర్చ సాగించారు విశ్వనాథ.

(సశేషం)

నుడు శివుఁ డని భావన. హనుమంతుని స్ఫూర్తిని వానిలో చూపయత్నించిరి. అగ్నిద్యోతనుడు రుక్మిణికి వార్తాహరుడై పోవుచు, తిరిగివచ్చి, పలికిన మాటలలో వాని ముముక్షుత గోచరించును. అగ్నిద్యోతనుడు శివుడైన వానికి ముముక్షుత యేమి? ఇట్టివి పాత్రచిత్రణాదులలో కన్పించును. వైరభక్తిలో రుక్మిణీకళ్యాణ ప్రశంస నిడివి తగ్గించి మొత్తముపై జయ విజయుల మూడుజన్మలలోని దౌష్ట్యము లను వానిపరిణామములను క్రమపద్ధతిలో నిర్వహించినచో వైరభక్తి సార్థకమై సుమనోమనోహర మయ్యెడి దనుటలో సందేహములేదు. గద్యములో నైనచో మరింత రాణించెడి దనిపించును. నన్న యాదుల పాత్ర చిత్రణాదికములోని స్ఫూర్తి యిందు కానలేము. ఆశ్వాసాద్యంతముల నంకితమందిన దైవమును సంబోధించుపద్యములను వీడి మొదటి సమర్పణముతో సరిపెట్టుటలోని నవీనత గమనింపదగినది. అభినందనాశీస్సు కృతి పోషక వంశవర్ణనాత్మికము కానందు టయు నట్టిదే.

వైరభక్తిలో శిశుపాలుని ప్రతినాయకుని గావించుటకై రుక్మిణీకల్యాణమును పెంచవలసివచ్చినట్లు భావింపవలయును. కాని కవి యిట్టి విషయములందు జాగరూకత వహించినచో నీగ్రంథము చాల బాగుండెడిది, ముద్రారాక్షసములు మెండైనవి.

'వార్థిని బడిపోయె' (వ్యర్థమయ్యెననునర్థమున) (౩-13) హేభువనపాలక (హేయను సంబోధన నుపయోగించుట) (1-20) నా డాయన భార్యదెచ్చితి నహో యది సత్ఫల మీయలే దహో (1-29) (ఇట అహో-అహో-రెం డెందులకు ?) 'పుత్రపంచకంబుపరిజగత్స్వవిత్రి యననొప్పు (2 ఆ-1) (ఇటుఉపరి యను పదము తరువాతిపదముతో సమాసమునిపించుకు.) 2 ఆ-7 పద్యములో శీతనగ పయస్సింధుల చేర్కొని 8వ పద్యములో 'హరిహరపాదము ల్గడిగి యట్లు రమా స్త్రైల సీయగల్గుచున్' ఇత్యాదిగా ననుటచే యథాసంఖ్యము దప్పి హిమవంతుడు హరిపాదములను, పయస్సింధువు హరునిపాదములను కడిగిన ట్లర్థమీయగలదు. అందే యగ్నిద్యోతనుడు 24 వ పద్యమున రుక్మిణిని 'దేవి' యనుట విచిత్రము గా నున్నది. 42వ పద్యములో 'వారటు లేగిరి' వారెవరు ? 54 లో 'ఎతింగతింగి' ఇటక్త్వార్థకంబగు ఇత్తునకు సంధి యైనది. ఇట్టిదే 3 ఆ. లో 5 లో 'ఎతింగిటుల' యని మరొక ప్రయోగము కలదు. 3 ఆ. 51లో 'ద్వారకాపథదిదృక్షుస్విన్న నేత్రానన్', (క్రీగీటుగీచిన పదప్రయోగము విచారణీయము) 56 లో అగ్నిద్యోతనుడు రుక్మిణితో 'కేళీమోహనున్' కృష్ణుని దెత్తు ననుట సముచితతరము గాదనిపించును, 58 లో 'రుక్మిణిమణిని' సమాసార్థము విచారణీయము 4వ ఆ. 'చెట్టబుదులో వికృతులు' క్రీగీటు గల సమాసము విచారణీయము. అందే రుక్మి పరాభవమున 'తిరుమల' ప్రసంగమును దెచ్చుట సముచితముగా నగపడదు. ఆనాటికి తిరుమల లేదుకదా ! మరియు రుక్మికి జరిగిన పరాభవమును (తలజుట్టుతీయుటను) పవిత్రమైన ప్రముక్కుబడితోఁ బోల్చుట యేమి ? 5ఆ. 1వ పద్యమున శిశుపాలుని 'స్వగతములో' ఇద్దఱియంతము చూతముగా కనున్' శిశుపాలుడు రుక్మిణిని వివాహమాడలేక రుక్మిణీ కృష్ణుల నంతము చేయ దలచుటేమి యౌచిత్యము ? 17 లో 'వాడు దుర్భేద్యుడు' క్రీగీటుగల సమాసము విచారణీయము. ఇదే పదము 35లోఁగూడ నుపయుక్తము.6ఆ.లో 7వ పద్యమున 'ధర్మరాజులకు' (ఇట బహువచనము దేనికి?) 56 లో అమ్మని స్త్రీ వాచకమునకు సంధి (అమ్మ+అని) విచారణీయము. 64 లో 'బాహిరము' ఆలోచింపదగినది.

ఇట్టివింకను కలవు. శ్రీ శర్మగారి పద్యము నిరాయాసముగ నడచును. వారి కథనశైలి,పాత్రచిత్రణ, మనోహరప్రాయములుగ నుండును.

నిద్దురమెు ద్రోకం డగుచు వంటి పద్యములు 'శైత్యము సౌష్ఠ్యము వెలుగు జాయయువంటి పద్యములు, సర్వపాఠక లోకము నాకర్షించు ననుటలో సందేహము లేదు. శ్రీ శర్మగారి కవితాగుణముల నెన్నఁబూనుట దుస్సాహసము. వారు జగత్ప్రసిద్ధులు.

ఈ గ్రంథమున 'అభినందనాశీస్సు' సమర్పణము, (రచయిత) రసామ్నాయము (శ్రీమల్లంపల్లి శరభయ్యగారు) వినతి (రచయిత) మిత్రసంమోదము (శ్రీతుమ్మలపల్లివారు) వైరభక్తి (శ్రీ మల్లంపల్లివారు) కలవు. అభిప్రాయములపిమ్మట వినతి, అభినందనాశీస్సు, సమర్పణ యున్నచో బాగుండెడిది; ఒకే రచయితవి (రసామ్నాయము, వైరభక్తి) రెండిందు దేనికో ? రసామ్నాయము రసాయనతుల్యమై సుమనోసుమనోహరమై యున్నది. శ్రీ తుమ్మలపల్లివారి మిత్రసంమోదము ప్రశంసాపరాయణమై యున్నది. వారు భక్తితత్త్వమును కొంతగా వివరించిరి. వారి సాధనాజ్ఞాన మందు ప్రస్ఫుట మగును. శ్రీకవిసమ్రాట్టులను తలపింపజేయగల రనిరి.

ఈ విధముగా నీ గ్రంథము బహుధా చిత్రితమై కవికిగల సర్వతోముఖ ప్రతిభను, మంత్రాది బహువిషయములను, భక్తివైచిత్ర్యమును, కవితాపరిణతిని, వేయేల బహువిషయక పరిజ్ఞానమును వెల్లడిచేయుచున్నది. శ్రీ శర్మగారి యత్నము సర్వధా ప్రశంసనీయము. ఇది వారి తాత్త్వికదృష్టినేకాక వారి పరి

ప్రేయసి

'నిశాపతి'

ఎట్టి శాపవశమ్మున ఇలను జారి
పడితివో నాదు భగ్నజీవనము దనుప
ప్రేయసీ ! ఎన్నడో వచ్చి ప్రీతినట్టి
హృదయశకలాల గూర్పగ కదలినావు.

కేల నరచాటువడిన చెక్కిళులయందు
ఆ మెరుపు లవ్వి యేమి కన్యాలలామ
విశ్రమింపగ బోయెడి వృద్ధభాను
నట్లు; ఉదయించు తరుణశశాంకునట్లు
ఏనిగూఢ మహాంధకారాన లీన
మైన నైశ్శబ్ద్య హృదయమవగు దో దేవి?
ఏశరద్యామినీ దీధితీశతముల
నణగి యున్నట్టి చైతన్య మగుదో నీవు!
అమవస నిశీథినీ నిగూఢాంక మందు
నధివసించిన తారకావధువుహృదిని
యోగ సుందర సుస్నిగ్ధ రాగ రంజి
తమృదుల మధుర చంచలత్వ మగుదో నీవు
మహిత ప్రాచీరుపారుణ మధురమంజు
దీధితీ స్నపితాప్సరో దివ్యతరుణ
లోచనాంత విలోకన లోలతాని
గూఢ సౌందర్య భావ నికుంజమాదో?

(19వ పేజీ తరువాయి)

శిలనా వైదుష్యమును, వారికవితాస్ఫూర్తిని స్ఫురింపజేయును. శీర్షికలోనే వారి వైశిష్ట్యము కన్నులకుగట్టును. సువర్ణముఖీ శ్రీ జ్ఞానప్రసూనాంబికా శ్రీకాళహస్తీశ్వరసన్నిధానముగల వీరివాక్కు సువర్ణముఖరము కాక మరే మగును? వీరు చేపట్టిన కావ్యప్రక్రియ విలక్షణము, ప్రశంసనీయము ననుటలో సందేహములేదు. వీరింకను నిట్టి విలక్షణప్రక్రియలలో కావ్యనిర్మాణము గావించి యాంధ్రజాతి కానందము కలిగింపగల రని యాసింపవచ్చును.

- శ్రీ గౌతమ

కవితావతరణము

విద్వాన్-మధురకవి-
వారణాసి వేంకటేశ్వరులు

తొలికాలాన వినీల నీరదము లం
దుందోఁచు శంపాలతా
విలసచ్ఛందర కాంతిసంతతులలో
విస్తార విఖ్యాత ని
స్తుల శృంగార కలాకలాపరుచి సం
శోభించు శైలేశు మం
జుల దృశ్యావళిలో విలాస వితతిన్
జూపింతువే కైతరో !

శరవేగమ్మున భూరిభూధర శిర
స్స్థానమ్మునందుండి సా
గర సాంగత్య సముత్సుకత్వ మది పొం
గన్ బారవశ్యమ్ముతో
ధరణిం బడ్డదనంగఁ బొల్చు జలపా
తస్ఫార శృంగార వై
ఖరిలో నద్భుత హావభావ చయముం
గల్పింతువే కైతరో !

భంగానీక మభంగమై పొరలి క్రే
వల్ నింపి యానింపఁగా
రంగచ్ఛృంగ విహారయై హిమగిరీం
ద్రప్రాభవోత్సాహ యా
గంగా శైవలినీ ప్రవాహ విలస
ద్గాంభీర్య సౌందర్య మం
దుం గల్యాణ నిధాన భావముల నె
న్నో యెన్నదే కైతరో !

పుంజములై నికుంజములఁ
బూచిన పుష్పవికాస వీథిలో
సంజలయందుఁ బశ్చిమ ది
శారమణీ రమణీయ వక్త్రపున్
మంజులకాంతిలోఁ గుసుమ
మాస మనోజ్ఞ మహోదయమ్ములో
సంజనియింతువో కయిత !
సారకవీంద్ర మనోబ్జశోభితా ! !

కోకిలపాటలో - నళుల
కోటుల జుమ్మను తేటగీతిలో -
కేకుల యాటలో - ననుఁగుఁ
గీరపు మాటలలో - వరాళికా
నీక విలాసపు న్గతుల
నీటులలో-హరిణాలచూడ్కిలో
ఓకవితా ! కళావిలస
నోజ్జ్వల ఘట్టములన్ సృజింతువే !

కవితరో ! మేల్పసిండి రుచి
కన్నను మిన్నగు గున్నమావిలేఁ
జివురు పసందులో - సొబగుఁ
జిందు వెలంది బెడంగు మోవిక్రొం
జవుల హొరంగులో - మిసిమి
చాయల పాపని పాలబుగ్గలో
మివుల వెలుంగు బల్దలఁపు
మీఁగడలన్ వెడలింతు వెంతయున్

చాల సుఖాలవాలమగు
శాంత వసంత నిశాంత వేళలో
లీలలఁదేలియాడఁగఁ గ
డిందిగ మంద సుగంధవాయువుల్
పోలఁగ వీచునట్టి పరి
ఫుల్ల లతాంత నితాంత కాంతిలోఁ
గ్రాలఁగఁ జేయు భావన సు
ఖమ్ము ముదమ్ము గదమ్ము కైతరో !

చిన్నెలు వన్నెలున్ జవము
జీవము నందము చందమున్ సుసం
పన్నతఁ జెన్నుమీఱి, యస
మాన యశాన, సదాజగాన దీ
వ్యన్నవ కాంతిమంతముగ
భాసిలు మంజుల శిల్పకల్పనా
భ్యున్నతిలో వెలార్తువు మ
హోన్నత మార్దవ భావ మాధురిన్.

కవిత్వ మొక తీరని దాహం

— శ్రీ సోమసుందర్

ఒక లఘుకవితకు పతాక సన్నివేశంగా శ్రీశ్రీ- 'ప్రపంచ మొక పద్మవ్యూహం... కవిత్వ మొక తీరనిదాహం!' అనే పాద ద్వయాన్ని ఘటింపచేశాడు. ఆ కవితలో ఆద్యంతం-కవితావస్తునిర్దేశంతో ఆధునిక భావధారను ప్రతిపాదిస్తాడు అందుకై మూడు ఆవృత్తాలుగల పట్టిక చేర్చాడు.

ప్రాచీనాలంకారికులు ఉదాత్తకావ్య వస్తువుండా లనీ, ధీరోదాత్త ధీర లలితాది కావ్యనాయకవరణాదు లత్యంత ప్రధాన మనీ ఉత్తమకావ్యలక్షణం నిర్వచించారు. కాని దాని స్థానంలో శ్రీశ్రీ ఆధునిక కవితకు జీవనదర్శనమే ప్రధాన మనీ, స్వీకృత మయ్యే వస్తువు గౌణ మనీ-ఏ వస్తువు కావ్యరచనకు ఉపలబ్ధమైనా- కవి భావుకత్వమే ప్రతిపాద్యం కాగల దనీ సూచించాడు. సాధారణ వస్తు సంచయంనుంచి- అసాధారణ కవితా సందర్శనం వెలార్చడమే కవిప్రతిభకు నికషం కాగలదు. కవికి కావలసింది అంత ర్దర్శనం. లోకవృత్త పరిశీలన ద్వారా కవి కేర్పడే తాత్త్వికదృక్కోణంపై-దర్శనం ఆధారభూతమౌతుంది. అని శ్రీశ్రీ నర్మ గర్భంగా ప్రతిపాదించాడు. ఉదాత్త వస్తువు సంసిద్ధమైతే తప్ప ఉత్తమకవితా సృజన సాధ్యంకా దనే ప్రాచీనుల అవగాహన- ఆధునిక దృష్టికి సరిపడ దనే శ్రీశ్రీ ఉద్ఘాటించదలచాడు. దానికోసమే అంతకుపూర్వ మెన్నడూ కవితావస్తువులుగా పరిగ్రహింపబడని, కనీసం ఊహించనైనా వీలుకాని వస్తువుల పట్టిక కావ్యవస్తు భండారంగా చేర్చి, ప్రాచీన వస్తు నిర్దేశాన్ని ఎగతాళిచేశాడు శ్రీశ్రీ. వస్తు పరిగ్రహణము ననుసరించే కావ్యఉదాత్తత ఏర్పడుతుం దనే ప్రాచీనుల విశ్వాసాన్ని త్రోసిరా జన్నాడు.

వస్తువు సామాన్యమైనదైనా కవిభావుకత్వంపై కవితాగుణం ఆధారపడుతుందే తప్ప-ఎంత ఉత్తమమైనదైనా వస్తువే తనంత తానుగా కావ్యస్వరూపాన్నందుకోజాల దని శ్రీశ్రీ ధ్వనించాడు. కావ్యానికి వస్తువు కేవలం ముడిపదార్థం వంటిదే! కావ్యనిర్వహణానైపుణ్యం కవి ప్రతిభాజన్యం. ప్రతిభ ననుసరించే ఒక రచనకు కావ్యత్వమబ్బేదీ లేనిదీ తేలుతుంది. కేవలం వస్తువు ననుసరించి కాదు. దానికోసం కవికి జీవితదర్శనం ఉండాలి.

ఐతే కవి కెదురయ్యే జీవితం ఎలాంటిది? బహుసంకులమైనది. పద్మవ్యూహమంత సంకులమైనది. ప్రపంచ మొక పద్మవ్యూహం అనే శిఖరాయమాణ ప్రతిపాదనలో-పద్మవ్యూహం అనే పదబంధంపై శ్రీశ్రీ గొప్ప ధ్వనిని ప్రపంచించాడు. వ్యూహ విచ్ఛేదననైపుణ్యం గల మహారథి దానినుంచి బయటపడగలడు. లేనివాడు మహాభారతంలోని అభిమన్యునివలె అంతరించిపోతాడు. అదీ కవి చెప్పదలచినది. ఈ ప్రపంచవ్యూహ విచ్ఛేదన మెలా సాధ్యమవుతుంది? కవికిగల తాత్త్వికదర్శన నిష్ణాతృత్వంవల్ల నని తాత్పర్యం. ఈ నిష్ణాతృత్వం కవి ఎలా సాధించగలడు? కవిత్వ మొక తీరని దాహంగా పరిగణించడంవల్ల. అంటే కవితాధ్యయనం, అభ్యాసమూ, ధారణాదులతో కవి నిరంతరాయంగా కవితా వ్యవసాయం సాగించడంవల్ల! తీరని దాహం అనడంలో కవి సంతృప్తిపొందక కృషిసల్పుతూ, వస్త్వతీత వైశిత్యం అలవర్చుకోవా లని అర్థం.

ఒక సామాన్య వస్తువునైనా అసామాన్య భావుకత్వంతో దర్శించడం, దర్శించిన సారాంశాన్ని మనోహరభావజాలంలో నిబంధించడం, అట్టి భావాలను సముచితరీతిలో పదవిన్యాసంతో అభివ్యక్తంచేయడం అనువాటి ద్వారానే రమణీయకవిత వెలార్చబడుతుంది. అంతే తప్ప-కేవలంవస్తువే ఎంత ఉత్తమమైనదైనా, ఎంత ఉదారమైనదైనా, తనంత తానుగా కవితాస్వరూపాన్ని సంతరించుకోజాల దని శ్రీశ్రీ తాత్పర్యం. ఈ ఋక్కు లనే ఖండికద్వారా ఒక వినూత్న తాత్త్వికాంశను ప్రతిపాదిస్తున్నాడు. పైకి ఉత్తవస్తువుల పట్టికలాగ, దేనినో హేళన చేయడానికి రాస్తున్న వికటకవిలాగ ఆద్యంతం సాగుతుంది. కానిపతాక సన్నివేశంతో పాఠకుడు వెనుదిరిగి పునరాలోచించుకోవలసిన వైశిత్యం భాసిస్తుంది. 'కాదేదీ కవిత కనర్హం' అన్న సత్యమే కవి ప్రతిపాదించవలసినది. దానికై ఒక సంవిధాన చాతుర్యం ప్రయోగించాడు.

మూడేసివస్తువుల పట్టిక తర్వాత వరుసగా రెండేసి దీర్ఘపాదాలు గల మూడు ఆవృత్తాలు కల్పించాడు. అవి "హీనంగా చూడకు దేన్నీ, కవితామయమేనోయ్ అన్నీ; నీవైపే చూస్తూ ఉంటాయ్, తమ లోతు కనుక్కోమంటాయ్; కాదేదీ కవిత కనర్హం, ఔనౌను శిల్పమనర్ఘం; అనే వాక్యాలు మూడుస్థాయుల్లో మూడు భావతరంగాలను ఉత్సేకిస్తాయి. అవి వస్తుసముచ్చయాల వివరణ తర్వాత శిల్పీకరించడం వల్ల- వస్తువులెట్టివైనా ద్రష్టకు గల తాత్త్విక అంతర్వీక్షణంపైనే ఆధారపడుతుందన్నరశ్మి ప్రసరిస్తాడు.

కవిత్వ రచనకు దర్శనం ఎంత అవసరమో వాక్కు సైతం అంతే అవసర మని శ్రీశ్రీ సూత్రం. అప్పుడే కవితావేశం రస నిర్దేశాన్ని సాధిస్తుంది. శోభావేశంగా భాసిస్తుంది. ఈ వాక్యాలతో కవి తాను చెప్పదలచినది పూర్తిఅయింది. కాని నిజానికి పూర్తి కానేలేదు. మౌలికంగా చెప్పదలచిన రహస్యం-ప్రపంచ మొక పద్మవ్యూహం, కవిత్వ మొక తీరనిదాహం!' అనే ఒక వినూత్నసత్యం! కవి దర్శనం

లోనుంచి తేలివచ్చిన ఈసత్యాన్ని బలోపేతంగా చెప్పడానికే కవి ఒక సంవిధానాన్ని అనుసరించాడు. ఏ ఆర్భాటమూ లేకుండా అలవోకగా చెబుతున్నట్లు, స్థూలదృష్టికి సామాన్యవస్తువుల పట్టిక వంటిదాన్ని పేర్చాడు. సామాన్య లీకవితలో ఏముందని చప్పరించేటట్లు అనాయాసంగా (Non Assuming) రచన సాగుతుంది. చివర ప్రతిపాదింపబడిన సత్యం మాత్రం గోపురదీపంగా భాసింపచేస్తాడు.

కవికి కావలసిన ప్రాథమిక లక్షణాలను గురించి ఒక ప్రాచీనకవి చెప్పదలిస్తే-ఎంత పటాటోపం చేస్తాడో ఈ క్రింది పద్యం పరిశీలిస్తే సుబోధక మవుతుంది.

'భావం బెక్కుడ లేక, వృత్తనియమా
పాయంబుచింతింప కెం
దేవర్తించి పరార్థవంచనల చే
దీపించి మూర్ఖాళిసం
భావింపన్ వ కవి ప్రణీత కృతి సా
మాన్యాకృతింబొల్చి పై
పై వన్నెల్ పచరింప దాని తిలకిం
పం బోరు ధీరోత్తముల్!'

అని చెప్పిన పద్యంలో సైతం ధీరోత్తములు తిలకింప వలసిన కవితా లక్షణాలెలాంటివో వక్రోక్తిలో ప్రతిపాదించడమే ఆకవి లక్ష్యం! ఐతే రామరాజభూషణకవి దానికోసం ఎంత సమార్భాటం చేశాడో- ఎంతనిండా పటాటోపం సంధించాడో పరిశీలకులు గ్రహించగలరు. రామరాజభూషణు డాయుగానికి చెందినవాడైనట్లే శ్రీశ్రీ ఈ యుగానికి చెంది, ఈ యుగీనవాణిని అభివ్యక్తం చేస్తాడు. టి. ఎస్. ఎలియట్ చెప్పినట్లు The change of sensibility demands a change of idiom···Sensibility alters from generation to generation,in everybody whether we will or not, but ex-pression is only altered by a man of genius···

వర్తమాన సాహిత్యవిపణిలో కవిత్వాని కున్నంత నిరాదరణ మరే ప్రక్రియకూ లేదు.అటు సినీమాల ప్రాపకమో, ఇటు అధికారుల ఆదరణో లభిస్తేతప్ప ఏకవికీ ఆర్థికంగా వనరులు లభించడం లేదు. ఏకవితకూ చెలామణీ కలగడం లేదు ధారావాహిక నవలలకూ, వారకాంతా [వార-కాంతా] పత్రికల కాలక్షేపంకథలకూ ఉన్నంత గిరాకీగాని, ప్రచురణకర్తల ప్రాపకంగాని, కవులకు దొరకదు. అష్టకష్టాలకూ లోనై కవి తానుగా తన కవితాసంపుటిని ప్రచురించుకున్నాడో ఏదోవిధంగా వదుల్చుకుందుకే ఒకదశాబ్దకాలం పడుతోంది. అదైనా ప్రఖ్యాత కవుల గ్రంథాలకు పట్టే అదృష్టమే. అయితే తక్కుంగల వర్ధమానుల పుస్తకాలు తుక్కుకాగితాలకు పోవలసివస్తోం దన్నా అతిశయోక్తి కాదు!

భౌతికపరిస్థితులు కవిత కింత అననుకూలంగా ఉన్నప్పటికీ - యువరచయితలు సృజనాత్మకంగా చప్పున ఆకృష్టులవుతున్నది కవితాప్రక్రియకే! సాహిత్యాభిమానం ఉన్న ప్రతి యువకుడూ అంతో ఇంతో కవితారచన కుపక్రమిస్తూనేఉన్నాడు. ఏదో ఒక స్థానిక పత్రికలోనైనా తన కవితలను అచ్చువేస్తూనే ఉన్నాడు. భారతివంటి ప్రథమ శ్రేణి సాహిత్య పత్రికలోనే ఆదరణ లభిస్తే ఆ యువరచయిత కవితా రథారూఢుడైనట్లే తృప్తి పడుతున్నాడు.

వ్యాపారరీత్యా ఇంత స్వచలనరాహిత్యం (Immobitity) ఎదురవుతున్నా కవిత్వం మాత్రం యువహృదయాలకు ప్రథమశ్రేణి సాహిత్యకళగా ఆకర్షణ కలిగిస్తూనేవుంది. దీనికి కారణం సూక్ష్మంలో మోక్షం అన్నట్లు కొద్ది శ్రమతో గొప్పకీర్తిసోపానాన్ని అధిరోహించాలనే దురాశ మాత్రమే ననడానికి తార్కాణాలు కానరావు. కవిత్వానికి ఆకర్షితులవుతూన్న యువతరం ప్రధానంగా కవిత్వ పాఠకులు. తమకు పూర్వం పుట్టి కీర్తిమంతు లవుతూన్న కవులందరి రచనల పట్లా వారికి మక్కువ మిక్కుటంగా ఉంది వారాకవిత్వాన్నంతనూ పఠిస్తున్నారు. కొద్దిమందైనా అధ్యయనమూ చేస్తున్నారు. మరికొద్దిమంది ఆంగ్లభాషద్వారా ఇతరదేశాల సమకాలీన కవులను పరిచయం చేసుకుంటున్నారు. అలాంటివారికి తమ హృదయాలలో మరుగుతూన్న భావావేశాలను వ్యక్తంచేయాలనే కుతూహలం కలుగుతుంది. మనసు అభివ్యక్తికోసం తడుముల్లాడుతుంది. అనుభూతి ఒత్తిడి కలిగిస్తుంది. రీతికోసం, పదాలకోసం హృదయం తహతహలాడుతుంది. తమదైన గొంతు విప్పి కవితాప్రక్రియలో తమ కవితాహృదయాన్ని వెలువరించాలని ప్రయత్నిస్తుంది.

ఇలాంటి యువకులకు భాషాపాటవం లేకపోవచ్చు. సంవిధాన చాతుర్యం అలవడకపోవచ్చు. శిల్పవిన్యాసమూ స్వాధీనం కాకపోవచ్చు. కాని వారిలో కవితాభావుకత్వం పుష్కలంగా వుంది. అనుభూతి సహానుభూతులు సాంద్రతరంగా ఉంటాయి. దేనికయినా చప్పున చలించే కవితాహృదయ సునైశిత్యమూ ఉంది. అట్టి యువకులు సావధానచిత్తంతో ప్రతిఅభివ్యక్తినీ నిశితంగా తీర్చిదిద్దుకోగలిగితే-వారి కవితా భావశకలాలు చదువరి గుండెలకు గుచ్చుకుని నిలిచేశక్తిని అలవర్చుకుంటాయి. తాము పూర్తిచేశామని తృప్తిపడుతున్న కవితాసృజనను మరోమారు అధ్యయనబుద్ధితో పరిశీలించుకొంటే-సంవిధాన విషయంలో, భావాభివ్యక్తి సందర్భంలో మరింత మెరుగులు దిద్దుకోగలిగితే అది ఉత్తమకవితగా భాసిస్తుంది! అంటే రచయిత తనరచననే పరాత్మకంగా పరీక్షించుకోవాలి. ఈపరి

శీలనకు ధ్యానం అవసరం. ఆ ధ్యానమగ్నతను ప్రతియువకవీ ఆరంభంనుంచీ అలవర్చుకోవాలి. ఈ ధ్యేయం ఉన్నపుడు యువకులు రాసే ప్రతికవితా రమణీయ రసరేఖలతో తీర్చిదిద్దబడుతుంది. వారిలో సహజాతంగా మోసులు వారుతున్న ప్రతిభ సక్రమపథంలో అభివ్యక్తమవుతుంది. సృజనశక్తి పెంపెసలారుతుంది. ప్రతిభను నిత్యహరితంగా పరిరక్షించేది వ్యుత్పన్నత. అంటే బహుగ్రంథపఠనం ద్వారా, లోకవృత్తావలోకనంద్వారా మనసునిండా నింపుకొన్న జ్ఞానం. దీనిపై యువతరం బుద్ధిని కేంద్రీకరించాలి.

ఒక కవితారచన పూర్తికాగానే నిర్దుష్టస్వరూపం సిద్ధించినట్లు ఎవరూ తృప్తిపడకూడదు. వ్రాత ముగిసిన మరుక్షణంలో ఏదో ఒకపత్రికకు పంపి అర్జంటుగా కీర్తి పొందాలనే ఉబలాటానికి లోనైన 'ఆశావాదికి' అపకీర్తి లభించడంలో అబ్బురంలేదు. తనరచనను మరింత సౌందర్యవంతంగా మరింత తీక్ష్ణంగా సంతరించడమెలాగ అనే తపన ఆ రచయిత హృదయాన్ని విడువకూడదు. రాయబడినరీతితో, అభివ్యక్తసంవిధానంతో ఆరచనకి పరిపూర్ణత్వం సిద్ధించిందా లేదా అనే నిశితపరీక్ష తానుగా పూనుకోవాలి. అంటే సృజనాత్మకచర్య పూర్తికాగానే ఒకరచయిత విమర్శకుడుగా తనరచనను సాంతం పరిశీలించుకోవాలన్నమాట!

ఒక భావశకలం ఒకనిహృదయంలో స్ఫురించి, కవితగా మలచాలన్న తీవ్రకాంక్ష ఉత్పన్నమైన మరుక్షణంలో దానిని పరిపూర్ణచిత్కళగా తీర్చిదిద్దడమెలాగనే ప్రశ్న ఉద్భూతం కావాలి. దానికెంతో అభ్యాసం అవసరం. రచయితకు లోచూపు ముఖ్యం. గవేషణ ప్రధానం. ఇవి పూర్వరంగంలో సంసిద్ధం కావలసిన ప్రాణావసరాలు. ప్రథమ రచనాస్వరూపంలోనే ఎంతసిద్ధిపొందిన రచయితకైనా పరిపూర్ణకళామయరూపం ఏర్పడదు. ఐతే అడుగడుగునా పరితృప్తి ఎదురైతే కళాహృదయం అభివృద్ధి చెందదు. ప్రతికవితా అనితరసాధ్యమనిపించేటట్లు భాసించదు. పాఠకునిగా తననే అలరించని రచన, విమర్శనాత్మక పరిశీలనలో ఇతరేతర సహృదయుల నెలా రంజింపగలుగుతుంది? ప్రతికవితా రచనా ఈపరిధిలో విజయం పొందడానికి విశిష్ట సంవిధానస్ఫూర్తిని అందుకోవాలి. ప్రతిరచనా పునర్నిర్మాణంలో మరిన్ని అందాలు సంతరించుకొని – నిదానంగా రూపొందాలి. దీనికై ఒకకవితను ఎన్నిసార్లు మార్చి సంస్కరిస్తే అంత ఉత్తమస్థాయి నందుకోగలుగుతుం దని మహాకవుల అనుభవం మనకు విశదం చేస్తోంది. ఒక కవిత ఉత్తమస్థాయి నందుకొని పరిపూర్ణత్వం (Perfection) అందుకోడానికి ఇదే కీలకమైన రహస్యం. అన్యత్రా దగ్గరదారులు లభించవు. పైగా ఉన్న స్టాకును ఏదోవిధంగా గ్రంథస్థం చేసి విడుదల చేయాలనే పిచ్చి తొందర కూడా కవిగా ఒకనికి శ్రేయోదాయకం కాదు. సాధారణంగా ఈ ఆవేగమే వెనుకముందు చూసుకోనియ్యదు. తన రచనలలోని మేలుకీళ్ళ బేరీజు సాగనీయదు నాసిరకం రచనలను పరిహరించుకోనీయదు. అది క్రమంగా కవిగా అతని అస్తిత్వాన్ని పెంపొందనీయకుండా ఆటంకమవుతుంది.

మనసులో ఒక భావశకలమో, ఒకపద చిత్రమో తళుక్కుమనగానే కవిత రాయాలనే కోరిక కలగడం సహజమే! కాని ధారణ పరిపూర్ణం కాకపోతే – ఆ పాఠకహృదయంలో పుష్పించదు. కనుక ఇలాంటి అపజయాలనుంచి తనకవితను పరిరక్షించుకుందుకు సమగ్రంగా కవితను రివైజ్ చేసుకోవడం ఎంతో అవసరం. కాలక్రమేణా ఒక కవితలోని శక్తి యుక్తులుగాని, బలహీనతలుగాని ఆకవికే దర్శనమిస్తాయి. అప్పుడు ఆత్మవంచనామేఘాలు అభ్యంతరం కాకూడదు. దర్శనతీక్ష్ణత కలగడానికికూడా ఉత్తమ కవితా వ్యుత్పన్నత దోహదం చేస్తుంది. విమర్శకదృష్టిని పెంపొందిస్తుంది. తన కవితలోని పరస్థలాలు తనకే దర్శనమిస్తాయి. వాటిని నేర్పుగా ఓర్పుతో చెక్కుకోగల మానసికదార్ఢ్యమూ కలుగుతుంది. అట్టి పునఃపరిశీలనలోనే కవిత నిర్దుష్ట రూపాన్ని పొందుతుంది.

పత్రికలలో ప్రచురితమైన కవితలపట్ల కూడా ఈ నైశిత్యం అవసరమే! కారణమేమంటే నేటిపత్రికలలో కవితలను ఎన్నికచేసి ప్రచురిస్తున్నవారు ఉత్తమాభిరుచిగల పరీక్షకులు కారు. కాళీకాలములభర్తీనిమిత్తమే కవితాప్రచురణ వ్యాపారం పత్రికలపరంగా సమాదరించబడుతోంది. ఈరహస్యం గ్రహించకపోవడం వల్లనే చాలామంది కవుల రచనలు – ఉత్తమరచనలు కావాల్సినవి కూడా ఉత్తనే నీరు కారిపోతున్నాయి

నేటి అభ్యుదయకవి ప్రథమశ్రేణి ప్రపంచపౌరుడు, ప్రపంచ అభ్యుదయ ఉద్యమాలకూ, ఆ ఉద్యమాలనుంచి ఉద్భూతులైన మహాకవులకూ వారసుడు కేవలం తన భాషాసంప్రదాయాల పరిధిలో మాత్రమే అతని రచనాజీవిక సాగితే గమ్యానికి చేరదు. అతని వ్యుత్పన్నత పూర్వకాలాల కవులెన్నడూ ఎరుగనంత విశాల పరిధిలో విస్తృతమై ఉంది. ఆ వ్యుత్పన్నతాభూమికనుంచే ఆధునిక ప్రతిభ నవనవోన్మేషశాలిని కాగలదు ఆదిశాభిముఖంగా మనకవిసోదరులంతా పురోగమింతురు గాక!

—•••—

ప్రకృతి లీల - "ఋతుహేల"

- శ్రీ డా. జి. బి. ఎన్. ఆచార్య, ఎం. ఏ., పిహెచ్. డి.

రస సమున్నత కవితావిరాజమాన భవ్యసత్కృతి, నవభావ సమంచిత దివ్య శోభాయమాన నవ్య సృష్టి అయిన శ్రీ సామవేదం జానకి రామశర్మగారి 'ఋతుహేల'-వారి ఆప్తమిత్రులు, బహుభాషా కోవిదులు, రసహృదయులు, ప్రముఖ చిత్రకారులు, ఉత్తమ గ్రంథకర్తలు అయిన శ్రీ సంజీవ్ దేవ్ గారికి అంకిత మీయబడినది.

'సర్వ విధముల తగిన నీ సాహచర్య
మబ్బ కృతికన్య సంతుష్ట యగును కరము
ఆమె కర్షాని గూర్చితి నన్నుముదము
చేర డెందము పొంగె సంజీవదేవ!'

అని కవిగారు మహదానందమును వ్యక్తము చేసినారు. కృతికర్తయు, కృతిభర్తయు రసద్రష్టలే యగుట విశేషము. ఈ కావ్యము నందలి కొన్ని పద్యము లింతకు మునుపు 'భారతి' పత్రికలో ప్రచురింపబడి సహృదయ సమారాధనకు పాత్రములైనవి. ఈ కావ్యము వెలుగు లోనికి వచ్చుటకు పలువురు సాహితీ మిత్రులతో పాటు, ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ వారి సాహాయ్యము కూడ లంభించిన దని కవిగారు పేర్కొని నారు. కనుక ఈ కావ్యము యొక్క వైశిష్ట్యము చదువరులకు సులభ గ్రాహ్యము.

ప్రకృతి రెండు విధములు. ఒకటి దృశ్యప్రకృతి. రెండవది అదృశ్యప్రకృతి. దృశ్య ప్రకృతి వెలుపలిది. అదృశ్య ప్రకృతి లోపలిది. వెలుపలి ప్రకృతి తన ప్రభావమును మానవ ప్రకృతిపై కలిగి యుండును. అనగా మానవునకు ప్రకృతి మిక్కిలి అవసరమైన దని తెలియు చున్నది. ప్రకృతిలేనిదే మానవుడు మన లేడు. కనుక ప్రకృతియొక్క ఆగ్రహాను గ్రహములకు మానవుడు వశుడని చెప్ప వచ్చును. వాతావరణ వైవిధ్యము ప్రకృతి యొక్క ప్రత్యేకలక్షణము. ఈ వాతావరణ పరిణామములను చూచియే నాటి ఆదిమమానవుడు, నేటి ఆధునిక మానవుడు తన ఆనందమును, ఆశ్చర్య మును, ఆవేశమును, భయమును, భక్తిని ప్రకటించు చున్నాడు. వైదిక ఋషులు గానము చేసిన వివిధ మంత్రములు ప్రాకృతిక వాతావరణ ప్రేరణము లని మన పెద్దలు చెప్పుచున్నారు. ప్రాకృతిక వాతావరణములో అనేకములైన మార్పులను సృజించునవి ఋతువులు. మన సంప్రదాయము ననుసరించి నియమింప బడిన షడృతువులు, వత్సరము నందు ప్రముఖపాత్రను కలిగియున్నవి. ఒక్కొక్క ఋతువు ఒక్కొక్క వాతావరణ శోభను దర్శింప జేయు చుండును. ప్రకృతిలో ఋతు ధర్మగతములైన కోమలత్వము, భీకరత్వము, గభీరత్వము మొదలైన వివిధ పరిణామములు మానవుని మనస్సును కదలించి, ఎన్నో మార్పులను సృష్టించు చుండును. అందులకే మానవ జీవితము ఋతువులతో విడదీయరాని బంధమును కలిగియున్నది.

సర్వదేశములందు, సర్వకాలములందు కవుల సృజనాత్మక చేతన, ఋతువులచే ఆకర్షింపబడి కమనీయ కావ్యావతరణము నకు కారణమయ్యెను. ప్రాచ్యదేశములలో ప్రకృతి కావ్యములు ఎక్కువగా ప్రభవించినవి. భారతదేశములోకూడ ప్రాచీన అర్వాచీన కవులు ఋతువులపై కావ్యము లల్లినారు. కాళిదాసు రచించిన 'ఋతు సంహారము' ప్రసిద్ధమైన సంస్కృత కావ్యము. వంగకవీంద్రుఁడైన రవీంద్రుడు సైతము 'ఋతురంగ' అను సంగీతనాటక మును (వంగభాషలో) రచించినాడు. ఆంధ్రకవులు ప్రకరణానుసారముగ తమ కావ్యములలో ఋతువులను వర్ణించి యున్నారు. నవ్యకవులు తెలుగులో పెక్కు స్వతంత్ర కావ్యములను వెలయిం చుచున్నారు.

పండిత కవులైన శ్రీ సామవేదం జానకి రామశర్మగారు, 'ఋతుహేల' పద్య కావ్యమును స్వతంత్ర ప్రతిపత్తితో, ప్రతిభావంతముగా రచించి, ప్రకృతి లీలను పఠితలకు దృశ్యసాక్షాత్కార మొనరించినారు. శ్రీశర్మగారు ఈ కావ్య మును తమ ఆనందము కొరకే కాక, పాఠకుల ఆనందము కొరకు గూడ రచించి రనుటకు పెక్కు నిదర్శనములు కలవు. ఈ కావ్యము ఏకాంత ప్రకృతితో గాక జనాంత ప్రకృతితో సంబద్ధమై యున్నది. కవిగారు కవితా క్షేత్రము లోనే కాక, వాస్తవమైన పంటపొలము లలో గూడ అనుభవముగల కర్షక శ్రేష్ఠు లగుటచేత గ్రామ్యజీవితమునకు చెందిన వాతావరణము ఈ కావ్యములో గోచరించుచున్నది. వ్యవసాయమునందు, పశుపోషణమునందు కవిగారికి ఎంతేని అనుభవమున్నట్లు ఈ కావ్యము స్పష్టము చేయుచున్నది ఇందు కవిగారి వైయక్తిక జీవితమే కాక, సామాజిక జీవితముగూడ ప్రతిఫలించుట ప్రశంసార్హము. కవి 'రసవాది', 'ప్రయోజనవాది' అనువిషయ ములను ఈ కావ్యము వ్యక్తీకరించు చున్నది.

'మానవుని జీవితమునకు సత్ప్రవర్త నము వన్నెగూర్చును. సత్ప్రవర్తనము నలవరచుకొనుటకు నీతి మూలాధారము. సద్గ్రంథముయొక్క ఆశయము పాఠకుని

నందు నైతికాభివృద్ధి నతిశయింపజేయును. కావున కవి పాఠకున కట్టి యవకాశము గల్పింపవలయును. ప్రవిమలమగు నీతిని బోధించుటకు కవికి ఆధారములు మక్కలు గానరావు. ప్రకృతిసూత్రములన్నియును విచ్ఛిన్నములు గావు. కావున ప్రకృతి నాధారపరచుకొని కవివర్యుడు సాఫల్యమగు నీతిని బోధింపగలడు.'* శ్రీ చిరుమామిళ్ళ శివరామకృష్ణప్రసాద్ గారన్నట్లు ఈ కావ్యములో అనుభూతి ప్రధానమైనప్పటికిని, స్పష్టమైన 'సందేశము' కూడ వ్యక్తము చేయబడినది. కావ్యము సందేశాత్మకముగా నుండుట అభిజ్ఞుల కానంద సంధాయకమే కదా!

శ్రీ సంజీవదేవ్ గారు ఈ కృతిని స్వీకరించుచు, ఈ క్రిందివిధముగా ప్రశంసిం

'సామవేదం జానకిరామశర్మ గారి నిసర్గకావ్యం 'ఋతుహేల' తగినంత వాస్తవానికీ, తగినంతకల్పనకూ సంధి. ఇందులో కావ్యాత్మ-కావ్యశరీరం అను పాళ్ళల్లో భారసామ్యం కలిగివున్నాయి. చాలామంది కవుల్లో కవిత తప్ప మానవత శూన్యం. కవిత లేని మానవతవల్ల ప్రమోదం లేకపోయినా ప్రమాదం మాత్రం లేదు. కాని మానవత లేని కవితవల్ల ప్రమోదం వుంటుందో లేదో తెలియదు కాని ప్రమాదం మాత్రం వుంటుంది. 'ఋతుహేల' మానవత గల కవిత.'♦

సహృదయులైన శ్రీ సంజీవ్ దేవ్ గారు కవితాత్మ బాగుగా నెరిగినవారుగనుక నే పైవిధముగా విశిష్ట దృక్పథముతో ఆస్వాదింపగలిగినారు.

ఋతువతంసమైన వసంతముయొక్క శోభను నిసర్గమనోజ్ఞముగా వర్ణించి శ్రీ శర్మగారు తమ వర్ణనకౌశలమును, భావౌన్నత్యమును వెల్లడించినారు. కోపనకనుకొలకులనుమించి ఆమ్రశాఖలచివుళ్ళు అరుణారుణములైన వనియు, ఆర్ద్రకపుం జీర నలమిన యువతియో అనునట్లుగా కొలనుతామరల నాకులరహించెననియు, పూరెలంగులవగల్ షో పల్లవునిరీతి భృంగ ప్రభుండు గడితేజితిరిగె ననియు, రమణీయతల ప్రదర్శకురాలో అను నట్లుగా సంజపడతి మిక్కిలి సౌరును సమకూర్చుకొనె ననియు రమణీయముగా ఉత్ప్రేక్షించినారు. నవనవోన్మేషముల మహోన్నతి వహింపగా ధరణియంతయు దివ్య చైతన్యమును సంతరించుకొనిన దనియు, 'అఖిలయౌవత మనోజ్ఞ గాథ కామనలకు రూపుకల్గునట్లు' వసంతమువచ్చిన దనియు వసంతాగమనమును మనోహరముగా వర్ణించినారు. ఇంకను చెట్లు చిగిరించి పుష్పించుటను ప్రస్తావించుచు –

'నిలంవెల్లపూవుల చెలువొంది మాలతి
భాసించినది పుష్పవతి యనంగ
దటిజేరుకన్నియ సరసి మొగ్గలమల్లె
ప్రిదిలె హాసము కుందరదనవోలె
ఘనరాగమహిమ చిందినపూల మందార
నుతికెక్కె స్వాధీనపతికయట్లు
పతియొల్లడని యింట బడిమ్రగ్గసంపంగె
లలన, వేగుటి విప్రలబ్ధవోలె
తక్కుగల పుష్పలతిక లుదారసరణి
సర్వముకృతజ్ఞతలతో వసంతప్రియున
కర్పణమొనర్చి సంతృప్తి నలరినట్లు
కుసుమవిసరమ్ము కైసేసికొని చెలంగె!'

అని వర్ణించినారు. 'ప్రకృతి మానవీకరణము' పై పద్యముయొక్క ప్రత్యేకత. 'స్వాధీనపతిక', 'విప్రలబ్ధ' అనువానిచే అష్టవిధనాయికల స్ఫురణమును కలిగించి, శృంగారరసపోషణమునందు తమకుగల నేర్పును నిరూపించుకొనినారు. వసంతుని ప్రియునిగాను, పుష్పలతికలను ప్రియురాండ్రనుగాను సంభావించుటలో శ్రీశర్మగారి ప్రబంధవర్ణనాప్రతిభ ప్రస్ఫుటమగుచున్నది. వసంతములోని పూవు, తావి మొదలైనవానిని మాత్రమేకాక, మానవులను, పశువులను గురించికూడ వివరించినారు. అనగా మానవసమాజముతో సన్నిహితమైన ప్రకృతికే కవిగారు తమ కావ్యములో రూపకల్పనచేసినా రని చెప్పవలెను.

'నిన్న మొన్నటిదాక పిన్నబాలిక నేడు
వక్షస్స్థలమ్ముపై వల్లెవేచె
పుట్టినదాదిగా పుష్టిగానుండక
బక్కచిక్కినమూడ బలిసెమిగుల
పొలముల పంతల పులుమేయు నాబోతు
జంకక కాల్దువ్వి ఱంకెవైచె
పాలీయ దనుచు మేపక యూరకొన్నట్టి
బఱ్ఱె పాలొసగె నిబ్బడికి మించి
సర్వసౌకర్యములతోడ సకలజీవ
లోకమురహింప తానతిలోకశక్తి
ప్రత్యణువునందు నింపి పేర్వడసె కోరి
తెలుగునేల వసంతుండు కొలువుతీరి!'

పైవర్ణననుబట్టి వసంతఋతువులో ప్రతిజీవి బాగుగా పుంజుకొనగల దని తెలియుచున్నది. ఈవిధముగా ఈ కావ్యము ఏకాంతప్రకృతితోగాక జనాంతప్రకృతితో సంబద్ధమైయున్నది.

(సశేషం)

---

* సాహితీసాక్షాత్కారము : 'కవి - ప్రకృతి' శ్రీ చిరుమామిళ్ళ శివరామకృష్ణప్రసాద్. పుట. 133.

♦ ఋతుహేల : శ్రీ సామవేదం జానకిరామశర్మగారు, పుట viii.

ఈ పక్షంలో

26-1-79 తేదిని రిపబ్లిక్ దినోత్సవమును పురస్కరించుకొని సాయంకాలం 5 గం॥లకు రాజమండ్రి హుషారుక్లబ్బు యాజమాన్యమున అల్యూమినియం మర్చంట్సు అసోసియేషను హాలులో శ్రీ బులుసు సీతారామశాస్త్రిగారి అధ్యక్షతను సభ జరగినది

'వర్తమాన దేశపరిస్థితులు'అను విషయముపై చర్చ జరగినది ప్రస్తుతం నైజీరియాలో పనిచేస్తూ సెలవుమీద రాజమండ్రి వచ్చిన శ్రీ పాణంగిపల్లి సుబ్బారావుగారు ప్రధానఅతిథిగా సభలో పాల్గొన్నారు

అధికార ప్రాబల్య ప్రాపకాలకోసం కులమత ప్రాంతీయభేదాల్ని పార్టీ రాజకీయవాదులే సృష్టిస్తున్నారనీ అవినీతి దేశంలో అన్నిరంగాలలో పెరిగిపోయిందనీ రిజర్వేషనులవల్ల ఎవరికీ ఏమీ మేలుం జరగడంలేదనీ, విదేశాలలో మనదేశానికి గల కీర్తిప్రతిష్ఠలదృష్ట్యా ఇచటి యథార్థ వాతావరణం అసంతృప్తికరంగాఉన్నదనీ వక్కాణించిరి శ్రీ సి నరసింహాచార్యులు ఎం ఏ, ఎం యిడి, బి ఎల్ గారూ, నవభారతి గురుకులం హైస్కూలు హెడ్మాష్టరుగారు శ్రీ ఐ తమ్మిరాజుగారూ, డా॥ మాచిరాజు రామకృష్ణారావుగారు చర్చలో ఉత్సాహకరంగా పాల్గొన్నారు

అధ్యక్షులు అవినీతి భారత, రామాయణకాలాల్లోనూ, వేదాలలోనూకూడ ఉన్నట్లు ఉదాహరణ లున్నాయనిరి సమర్థులైనవారు ధర్మరక్షణదీక్షతో జనానీకపు క్షేమసౌభాగ్యాలకై కృషి చేయడం వారివిధి అనిరి చిలుకపలుకులవలె ప్రజాస్వామ్యసూత్రాలు వల్లించినంత మాత్రాన ప్రయోజనం లేదనిరి ప్రజలకి అన్నవస్త్రాది సామాన్య అవసరాలకిలోటు లేకుండాచేసే నిరంకుశత్వమైనా ప్రజాస్వామ్యమైనా సమాదరణీయమే అనిరి అనేకుల క్షేమంకోసం కొలదిమందిపట్ల కారిన్యం ప్రయోగించినా తప్పు లేదనిరి స్వార్థరహిత త్యాగబుద్ధితోచేసే కార్యనిర్వహణలో పొరపాటులు జరగినా ప్రజ క్షమించగల దనిరి, త్యాగ, సేవాదీక్షతో యువతరం ముందడుగు వేయాలనిరి క్లబ్బు ప్రధానకార్యదర్శి రామకృష్ణారావుగారి వందనసమర్పణములతో సభ ముగిసినది

* * *

28-1-79 న శ్రీ లక్ష్మీనరసమ్మకాన్వెంటులో శ్రీ పన్నాల వెంకట్రామయ్యగారి అధ్యక్షతను సారస్వతసమితి సమావేశము జరిగినది కుమారి వై వీరరాఘవమ్మ సంస్కృత కవిత్రయము అను విషయముపై ప్రసంగించిరి వాల్మీకి వ్యాస కాళిదాసులు సంస్కృతభాషలోని కవిత్రయమనుచు వారిరచనలు ధర్మ మేధా రస… ఫుల్లములని ధారాళ మనోహర శైలి అనేకములయిన ఉదాహరణముల నుపన్యసించిరి శ్రీ ప్రసాద్ భారత… లోనిధార్మికతను వివరించుచు నీకవిత… మననుకరణీయ మనిరి శ్రీ పె… సన్యాసిరావుగారు సంస్థ ఆశయవ… వివరించిరి శ్రీ సాంబశివరావు … సమర్పణ గావించిరి

* * *

ఇటీవల రాజమండ్రి నవభ… కులమున హరికథా సప్తా… దిగ్విజయముగా జరగినది అనేక ప్ర… విద్వాంసులు, మంత్రివర్యులు, కళాభిజ్ఞ… ఇందు పాల్గొన్నారు కళాప్రదర్శన ఉపన్యాసములు, సన్మానములు … న్నత స్థాయిలో జరగినవి ఉ… లైన అతిథులకు జమీందారీ ఫాయాల వసతి భోజనాది సౌకర్యములు సమకూర్చ… బడినవి ఏతన్నిర్వహణమున శ్రీ బలుసు… సత్యనారాయణరావు దంపతుల ఔదార్యౌచిత్యములు ప్రశంసనీయములు.

— —

— రచయితలకు మనవి —

సంక్షేపముగను, సౌమనస్యముతోఁ గూడినవిగాను, నుండు విమర్శనాత్మక రచనలకు స్వాగతము గ్రంథవిమర్శకుఁ బ్రాముఖ్యము ఔచిత్యము మీఱని అభిప్రాయ భేదములకు సముచిత గౌరవము వాఙ్మయమునఁ జేరఁదగు వివిధాంశములపైఁ దమ రచనలు పంపి మాకుఁ జేయూఁతనీయఁ బ్రార్థన రచనలు సరళగ్రాంథికములోఁ గాని, శిష్టవ్యావహారికములోఁ గాని యుండవచ్చును సలక్షణములు రసవంతములు నగు పద్యరచనలకు ప్రత్యేక స్వాగతము.

సమాలోచనపట్ల ఆదరాభిమానములతో రచయితలు సంపూర్ణ సహకార మొసగుచున్నందుకు సంతోషము రచన అతి దీర్ఘములై 'సశేషములు' కాకుండునట్లు ప్రయత్నించుట మిక్కిలి అవసరము.

వివిధ ప్రక్రియలకు సంబంధించిన సంగ్రహ రచనల నాహ్వానించుచున్నాము. సమాలోచన గ్రంథవిమర్శకు (సమీక్షకు) ప్రత్యేక ప్రాముఖ్య మిచ్చును సమీక్షకు పంపు గ్రంథములు రెండేసి ప్రతులు పంపవలయునని గమనింపఁ గోరిక

సంపాదకుడు,

అడ్రసు —

సంపాదకుడు, విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి,
Retired Telugu Lecturer, V T J College,
6-8-7, ఇన్నీసుపేట (త్యాగరాజ నగర్), రాజమండ్రి-1

Editor, Printer and Publisher B Sitharama Sastry, Printed at B V & Co, Press, Innispet, (Tyagaraja Nagar) Rajahmundry-1